YALÇIN KÜÇÜK

ERMENİ RAHİPLE MEKTUPLAŞMALAR

YALÇIN KÜÇÜK

ERMENİ RAHİPLE MEKTUPLAŞMALAR

TEKİN YAYINEVİ

ISBN 975-478-040-4

«Ermeni Rahiple Mektuplaşmalar». Yalçın Küçük / 1. Basım, 1989 / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Özyılmaz Matbaası / Dizgi - Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlayan, Tekin Yayınevi, Ankara Cad. No. 43 - İstanbul
Tel.: 527 69 69 — 512 59 84

ÖNSÖZ

Hayko'yu hep Sultanahmet Cezaevi'nin havalandırmasında Selimiye'ye götürülmek üzere kapıaltı'na çağrılmasını beklerken hatırlıyorum. Kuzey Afrikalı bir müslüman anne ile Türkiyeli bir ermeni babadan dünyaya gelen bu melez güzelinin gözleri hep parlıyor. O gün daha çok parlıyordu; uzaktan görüyordum. Henüz tanıştığımı hatırlamıyorum. O gün altı yıl sekiz aya mahkûm olacağı için seviniyor; çünkü bu mahkûmiyetin gerektirdiği zamanı İstanbul'un ünlü hapishanelerinde geçirmiş bulunuyor. Askeri Savcı'nın istediği en yüksek hapis cezasıdır; alacak ve hapisten çıkmayı bekliyor.

* * *

Annemden ve babamdan ermeni komşuları hakkında hep güzel öyküler dinledim. Bu acılı günlerde karşılıklı üstün dostlukları öğrendim. Annem mi anlattı, yoksa Temren'in annesi mi, hatırlamıyorum. Yine bir zor durumda bir ermeni komşuları evlerine sığınmak istemiş, kurtaramamışlar. Ermeni kadın, açılmayan kapının önünde öldürülmüş; hep içim yanıyor.

* * *

İnsanların yazgıları nasıl birbirine bağlanıyor; Kemal Balkar, Danıştay Baş Kanun Sözcüsü iken bizim Fakülte'de idari yargı üzerine dersler veriyordu. Oğlu Galip, «komşu ve dost» Hukuk Fakültesi'nde okuyordu. Mülkiyeliler, Hukuk Fakültesi'ni hep küçümserdiler; bu nedenle ve Temren'in de okuduğu bizden bir cadde ile ayrılan Hukuk Fakültesi'ne hep «komşu

ve dost» fakülte diyordum. Galip, Dış İşleri Bakanlığı'na girdi ve sonunda, genç yaşında büyükelçi oldu.

Hayko, Selimiye'deki askeri mahkemeye giderken henüz gazeteleri okumamıştı. Rahip Efendi, Selimiye'ye vardığında biz cezaevi insanları gazeteleri okumuştuk. «Eyvah!» Gazeteler, Belgrad'da büyükelçi Galip Balkar'ın ermeniler tarafından öldürüldüğünü yazıyor, Galip öldürülüyor ve gidiyor; geride Rahip Efendi kalıyor. Askeri Mahkeme Galip'in öldürülmesine çok kızıyor ve çok üzülüyor; Hayko'nun cezasını on üç yıl dört aya çıkarıyor.

* * *

Ermeni Cemaati'nde bir şok etkisi yaptı. Patrikhane, Patrik Kalutsyan Efendi, Hayko'yu sevenler, yakınları, avukatı emekli yargıç albay, hepsi ve ama hepsi, büyük bir hızla Hayko'yu terkettiler. Rahip Efendi dünyada yalnız kaldı.

* * *

Herkes beni yanlış anlıyor. Ben bazı işleri yapmak istemiyorum; ancak yapmamak elimden gelmiyor. Böyle bir durumda Hayko ile dost olmamak elimden gelmedi. Riskini düşünmediğim söylenemez; Ermeniler Türkleri öldürüyor ve Türkiye Cumhuriyeti bir Ermeni Rahip'i hapse koyuyor. Köpeğine Atatürk adını vermiş; iddianame burada düğümleniyor. Doğru mu, değil mi; beni hiç ilgilendirmiyor. Türkiye Cumhuriyeti için önemli olan Rahip Efendi'nin çökmesidir ve kendisini reddetmesidir. Bir propaganda malzemesi olabilir. Benim için önemli olan ise hiç bir insanın çökmemesidir.

İnsanların hep yücelmesini istiyorum.

Doğanın en güzel ve en çok özene layık yaratığının insan olduğuna inanıyorum.

* * *

Mektuplarımın bir bölümünün eksik olduğunu sanıyorum. Hep iyi saklarım; ancak Hayko'nun mektuplarından da benimkilerin bir bölümünün eksik olduğu izlenimini çıkarıyorum. Nasıl bilmiyorum; son kez

Ulucanlar Cezaevi'ne konmadan önce mektupları ayırmıştım. Belki bu sırada kaybettim. Tanrı ile ilgili yazdıklarımı kaybetmiş olduğumu sanıyorum. Kaybetmiş olmam gerekiyor; çünkü, mektuplarımı hep iki nüsha yazıyorum.

Tanrı, insanın yarattığı ve insana en uzak yaratık oluyor. Acıması, sevmesi ve üzülmesi yok; Tanrı olmak ile yokolmak, birbirine çok yakın ve belki de birbirinin aynı sayılıyor. İnsanların hiç bir zaman tanrılaşmamasını ve tanrıya benzememesini diliyorum; Tanrı olmak insanlıktan çıkmaktır.

* * *

Acıyla yanmak insanı Tanrılığa yaklaştırıyor; ne yazık!

* * *

Bir bölümümüzün hayvana, hamam böceğine ve bir bölümümüzün de Tanrı'ya dönüştüğü bir Türkiye'de yaşıyoruz; ne kötü!

* * *

Benim mektuplarımda, yalnızlık özlemi ve insanın geleceğine güven var. Hayko'nun mektuplarında ise İsa sevgisi ve kadın özlemi var. Buna şaşmıyorum. O soğuk duvarlar, o hapishane rutubeti kadar insanı karşı cinsin sıcaklığına iten ne olabilir? Her hapiscinin biraz da şairleşmesi, hem Tanrılaşması ve hem de karşı cinsin aşkıyla kavrulmasıyla açıklanabilir. Acı ve sevgi, yanma ve istek, dinsel arınmanın tek potası oluyor; insan oğlu hapishanede karşı cinsi yüceltiyor ve nerede ise tapınmaya başlıyor. Rahip de olsa, bu sürecin dışında kalamıyor.

* * *

Orhan ile birlikte aynı koğuşta kaldık. Beşikten bağlamışlar ve çok küçükken evlendirmişler. Orhan, Çemlik'te hamallık yapmaya başlamış ve bu arada devrimci olmuş; pek çok silahlı eylemden dolayı hapisteydi. Devrimcilik, gelişmedir; Orhan, küçükken evlendirildiği köylü kızını beğenmemiş ve kocalık yapmamış. Ancak dar ve rutubetli koğuşta, sözünü etti-

gim süreç Orhan'ı da etkisine almıya başlıyor. Orhan da özlem duyuyor. Tek tanıdığı karşı cins ise bir zamanlar yüzüne bile bakmadığı ve belki de yüzünü bile hatırlamadığı resmi eşi oluyor; Orhan'a görüşmeci gelmiyor. Orhan ise hapisliğin etkisiyle şairleşiyor ve yaşamında tanıdığı bu tek kadına aşık oluyor. Mektuplar yazıyor. Gelen cevaplardan birisini göstermişti; kadın, Orhan'a «faşist komünist, benim peşimi bırak» diye köpürüyordu. Kadıncık, «faşist» ve «komünist» sözcüklerinin bir arada da kullanılabilecek iki ayrı küfür olduğunu düşünüyordu.

* * *

Ermeni cemaatinden bir kişi, Hayko'nun çamaşırlarıyla ilgileniyor. İsmini hatırlamıyorum; ancak «Afet» diyebilirim, çünkü, mapusluğun yalnızlığında tek duyduğu bu karşı cins Rahip Efendi için bir «afet» oluyor. Ancak uzun sürmüyor. Devletin ağır baskısı, Ermeni cemaatinin yılgınlığı, çok kısa bir zaman içinde bu ilgiyi de kurutuyor. Hayko, uzun mahkümiyet kesinleşince bu tek ilgiden de yoksun kalıyor.

Hayko, bütün tutuklular tarafından seviliyordu. Bir süre sonra görüşe gelen annelerin hepsinin ilgisinin Hayko olduğunu ve Hayko'da büyük bir özleme dönüşen bu ilgiyi tazelemek için çaba harcadıklarını görür oldum. Ancak her görüş gününde getirdikleri haberler birbirini tutmuyordu, ben, bir pınarın daha kuruduğunu seziyordum, ancak Hayko'ya anlatacak kadar cesur olamıyordum.

Çıktıktan sonra Afet'in peşine düştüm. Kaçıyordu. İz sürdüm. Buldum, yılmış görünüyordu. Kimseyle görüşmek istemiyordu ve bizim görüşmeci annelerin Afe'ti bıktırdıkları anlaşılıyordu. Benimle görüştü ve nedense bana güven duydu. «Ben üzerime düşeni yaptım, daha fazla yapamam» diyordu. Yeteri kadar çamaşır yıkamıştı. Artık Ermeni cemaatine bile fazla güvenemiyordu. Herkes yalnızlaşmıştı ve belki Rahip Efendi mapusta daha kalabalık ve daha güvenliydi.

* * *

Hayko'ya tekrar görüşmenin mucizevi etkisinden söz ettim. Bütün ayrılıklarda ve özellikle iki ayrı cinsin ayrılığında tekrar görüşmenin mucizevi etkisi vardır. Hayko uzun müddet pek de emin olmadığım bu mucize etkisine güvendi. Mektuplarında bu mucizeden söz etti. Galiba bu mektuplar da yok; çalışma odamda bir yere ayırmış olabilirim veya polisler en çok mektuplarıma merak duyuyorlar. Alıp götürmüş olabilirler.

* * *

Şair Ceyhun Atıf Kansu, bana, «sen iktisatın ozanısın» derdi; doğru veya değil, benim çok hoşuma gidiyor. Bir de Cumhuriyet'te yazdığım yazıları okuduğu zaman hiç anlamadığını, tekrar okuduğunu ve yine anlamadığını söylerdi. «Ama yine de çok hoşuma gidiyor ve yeniden okuyorum» diyordu. Bir gün Meşrutiyet'te caddenin ortasına düşmüş gördüm; hemen koştum ve kaldırdım. Beni de pek tanımadı; evi çok yakındı «Giderim» dedi. Hemen ölmüş. Banc anlamadığı yazılarımın kendisini çok rahatlattığını söylüyordu. Buna çok seviniyordum. Sevgiyle anıyorum.

Rahip Efendi şimdi patrikhanede görevine devam ediyor. Sevgisi ve özlemi ile mutlu sonu yaşıyorlar. Bir kez görüştük. «Happy End» olunca Patrik Kalutsyan Efendi ile sohbet etmiş; «beni hepiniz bıraktınız, hocam olmasa ne yapardım» demiş. Kalutsyan Efendi'nin tepkisini aktarıyorum: «Bu Türklerden arada sıradan adam çıkıyor». Bu sözü de çok seviyorum ve her aklıma gelişte gülüyorum.

* * *

Mektuplardan anlaşılıyor; Sevgili Gülçin Çaylıgil ve Öznur Gündoğdu, Hayko ile ilgilerini hiç eksik etmediler. Çıktıktan sonra bir kez beraber olduğumuzu yazdım; dördümüz olduk. Konuştuk.

Yakınlarda Gülçin, bana, Hayko'yu görüp görmediğimi sordu. «O içerde ben dışarda iken benim Hayko'ya yararım olabilir. Şimdi zararım olabilir». Böyle

düşünüyorum. Hayko'yu görmüyorum. Özlediğimi saklamıyorum.

Gülçin ve Öznur'un dışında Ayşegül Dora ve Bilgesu Erenus da Hayko'nun yazgısıyla ilgilendiler. Afet'in arkasından Bilgesu ile gittiğimizi hatırlıyorum. Bunları da kaydetmek istiyorum.

* * *

Mektupları Toplumsal Kurtuluş bürosundan Gülten Hanım daktilo etti. İlk tepkileri Gülten Hanım'dan aldım. Hayko'nun mektuplarındaki saf sevgi açlığından etkilendiğini gördüm; benim ise hem az para gönderdiğimi ve hem de pek unutkan olduğumu söyledi.

Haklı olabilir. Unutkan bir insan değilim. Ancak o sıralar aydın belgesini hazırladığımız ve ekin şirketini kurmak istediğimiz, dayanışma için dışardan gelenleri karşıladığımız günlere denk geliyor. Ayrıca gelir sağlayabilmek için kitap yazmam gerekiyor. Çok hızlı çalıştığım bir dönemdir, üstelik hapiste insanlarımıza komünler sahip oluyorlar. Ben Hayko'yu, kendisine sahip çıkacağını bildiğim komün içinde yalnız bırakmamaya çalıştım.

Bütün bunlar 1984 ve 1986 yılları arasında oluyor.

Fabrikaya ve komüne, yeni ahlakımızın kaynakları olarak bakıyorum.

Gülten Hanım'a teşekkür ediyorum.

* * *

Acı kötüdür. Yaktıktan sonra iyi'dir.

Hiç kimsenin acı çekmesini istemiyorum. Ancak acıyla yanmış insanın güzelliğini biliyorum. İsa'nın çarmıhtaki yüzünü çok güzel buluyorum.

«Dostoyevsky'nin insanları neden son derece saf?» Sultanahmet'te duvar yazıları yazıyordum. Aklıma düşen düşünce özlerini yazıp ranzamın duvarına yapıştırıyordum. Yazgı arkadaşlarımın bir bölümü, havalandırmalarda, gelip duvar yazılarını okuyorlardı. Bu sorunun cevabı şöyledir: «Hepsi acıyı sevip acıyı ya-

şadıkları için». Dostoyevsky'in insanları acının ateşinin temizleyici gücünü sergiliyorlar.

Rahip Manuel, Hayko'nun ruhani adı Manuel'dir, acı çekti; daha iyi insan olduğuna inanıyorum.

* * *

Orgeneral Necdet Öztorun Birinci Ordu Komutanı olduktan sonra, belki de Washington'un gözündeki sağlam yerini daha da pekiştirebilmek için, İstanbul hapishanelerine kin dolu'ları yağdı. Her gün bir koğuştan diğerine hallaç pamuğu gibi atılıyorduk. Bazen soba borusundan çıkan dumanlarla boğulacak oluyorduk ve bazen koğuşun içindeki tuvalete girdiğimizde üstümüze üzerimizdeki tuvaletten yağan boklarla yıkanıyorduk. Doğanın en güzel yaratığı insan, aynı zamanda nasıl insanüstü zulümlerin makinası haline geliyor? Üst koğuştan akan sulardan kurtulmak için naylon torbaların altında yattığımızı veya ranzamızın üstünü plastik leğenlerle örttüğümüzü pek çok hatırlıyorum. Peki sabahları? «İhtiyaç gidermek» ihtiyacı da insanidir. «Tuvaletimiz» son derece küçük koğuşumuzun içindedir. Fakat her sabah büyük bir tereddüt geçirirdik; girip girmemekte tereddütlü davranırdık. Sonunda girerdik. Çömelip altımızdan bok çıkarırken başımıza üst koğuşlardaki arkadaşlarımızın bokları yağardı; bunu General Öztorun'un marifeti sayıyorum.

Hiç kimse General Öztorun'un istiskal edilmesine benim kadar sevinemez! Kendisini uyarmaya çalıştığımı hatırlıyorum.

* * *

General Öztorun'un zulmüyle bir koğuştan diğerine fırlatılıyorduk. Düştüğüm koğuşların birinde genç Sovit vardı; İngilizce öğretmemi istiyordu. Yirmi yaşında vardı, yoktu, deniz kenarı yazlıkları hırsızlığında uzmanlaşıyordu. «Seviyorum Hocam» diyordu ve dünyanın en büyük hırsızı olmayı planlıyordu. Bunun için kendisine İngilizce öğretmemi istiyordu. Ame-

rika'ya gidip Amerika'da hırsızlık yapacaktı; planlarını hazırlıyordu.

«Fırıldak» Muharrem vardı. On bir yıl cezaevinde yatmıştı; «böylesini görmedim» diyordu. Bir yıl aralıksız hücrede kalmıştı; «hücre bu koğuştan iyidir» diyordu. Rüşvetini verdi ve kendisini Paşa Kapısı'na attırdı.

Öztorun'un zulmünde bir koğuştan diğerine atılırken bu koğuşta Hayko ile beraber olduk İkimiz de mutluyduk. Hayko mapusluğunu unutmuştu; sabah erken kalkıyor, olanca gücüyle kahvaltı hazırlıyordu. Beraber kitap okuyorduk. Galiba ben Bizans tarihi çalışıyordum. Bizans tarihi, bir anlamda da ortodoksluk tarihidir; Hayko da okuyordu.

Bir sabah kahvaltıda gülerek hayallerini anlattı. Kendisini bir filmde düşlemiş; senaryosu hazırdı. Oyuncuları da seçmiş; Dustin Hofman oynuyordu. Uzun süre Dustin Hofman'ın oynadığı senaryosunu anlattı. Sonra birden sürprizli bilgilendirmesini yaptı: «Dustin Hofman Hocamı oynayacak, beni Samy Davis canlandıracak» dedi. Hayko, Samy Davis'in güzelidir. Benzer; ancak çok daha güzelidir. Şaşırdım.

O gün Hayko'yu ayırdılar. Hapisliği en iyi bilen Dostoyevsky'dir; hapiscilik iradeyi kırma mesleği oluyor. İçinize ajan sokarlar ve neden hoşlandığınızı anlamaya çalışıyorlar. Gardiyanın işi, neden hoşlanıyorsanız onu önlemek oluyor. Bu, aynı zamanda Öztorun zulmünü de anlatıyor.

Hayko o gün içten gülüyordu. Ancak aldılar, galiba bir süre sonra da Hayko'nun çıkarılıp benim kondugum hücre büyüklüğünde tek kişilik bir koğuşa koydular. İdare bana komplolar düzenliyordu ve ben de sayıma gelen subaylarla konuşmuyordum. Dayanamadım; «bu insanın benden başka bakanı yok, neden ayırıyorsunuz?» diye çıkıştım. Yüzbaşı Kadir, «biliyoruz» dedi. «Peki» dedim; «Yüzbaşım, dindarsın, oruç tutuyorsun, bugün Hayko'nun dinsel bayramı olduğunu bilmiyor musunuz?» Hayko'yu bir Noel gece-

sinde bizden ayırıp tek kişilik bir iğrenç koğuşa attılar. Sonra oradan Hayko'yu çıkartıp beni kapattılar.

* * *

Ama yanmak yine de güzeldir.

★

Hayko'nun şimdi bu ülkenin insanlarını daha çok sevdiğine inanıyorum. Bir sûre sonra Türkiye'den ayrılacağını sanıyorum. Batı Alman Cumhurbaşkanı'nın Evren'le her konuşmada Hayko'yu sorduğunu biliyorum.

Bildiğim şudur: Hayko, dünyanın neresine giderse gitsin Türkiye hapishanelerinde yeşeren sevgi ve kardeşlik filizlerini unutamaz. En büyük acımasızlıklar içinde yalnızca insan büyüyor.

Karşılaştığımız acımasızlıklar, insanlığımızın gübresi değilse nedir?

Yalçın Küçük
Karakusunlar Köyü
* * * *Kasım 1988*

ÖNSÖZ'E EK

Muhterem Peder Manuel Eldemir ile mektuplarımı yayına hazırladıktan sonra, on sekiz yıl arayla, ilk kez Batı Avrupa'ya gittim ve mektupları yayınevime vermedim. Bu arada Hayko'dan eksik mektuplarımdan ikisini sağlayabildim; ancak, benim eksiklerimi gidermek Hayko'nun bana yazdığı mektupların bir bölümünün eksik olduğunu gösterdi. Bunları sağlamak mümkün görünmüyor.

Avrupa'da da, bu mektuplaşmalara ilgi duyulabileceği izlenimini edindim. Türkiye hapishanelerinden fışkırabilen bu inanç filizlerinin evrensel olduğunu düşünüyorum. Baskının inanç ve sevgi pınarlarına dönüşmesini insanlığın tümü için sevindirici buluyorum.

Yalçın Küçük
17 Şubat 1989
Karakusunlar Köyü

SULTANAHMET İNSANLARI

Soru 1 — Sultanahmet'te ne kadar kaldınız?

Cevap 1 — Benim Sultanahmet günlerim kısadır. 1983 yılı Şubat Ayı'nda «Bir Yeni Cumhuriyet İçin» kitabı için sekiz yıla mahkûm oldum, tutuklandım, Selimiye'de bir süreden sonra, Sultanahmet'e kondum. 1984 Ocak Ayı'nda tahliye oldum.

Fakat Sultanahmet'te kaldığım süre, bu hapishanenin Eylül sonrasındaki en çileli dönemlerinden birisi oldu. Özellikle Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na Orgeneral Necdet Öztorun'un atanmasından sonra hapishane bir cehenneme çevrildi. Bu acımasız komutan, binanın eksikliği ve elverişsizliği yüzünden içinde farelerin bile zor yoşadığı Sustanahmet cezaevini bir esir kampına dönüştürdü. Büyük zulümler sahneletti. Karşılığında büyük direnişler gördü.

Uzun açlık grevleri oldu. Daha sonra sevkedildikleri Sağmalcılar Cezaevi'nde bir başka açlık grevinde ölen arkadaşlarım Abdullah, Fatih, Hasan ve Haydar'la birlikte, kuşkusuz tutukluların çok büyük bir bölümünün katıldığı, açlık grevlerimiz oldu. Bu yetmedi; General Öztorun'un zulmüne karşı, koğuşlara barikatlar kurduk. On gün kadar suyumuzu, ekmeğimizi, yiyeceğimizi kestiler; on gün kadar dayanabildik. Sürekli mehter marşı çaldılar. İstih-

---

Cumhuriyet Gazetesi'nden Şenay Kalkan'ın sorularına cevaplar. 28 Nisan 1988 tarihinde bir bölümü yayınlandı.

kam birliklerinden yararlandılar, koğuşlarımızın demir kapılarını kaynak makinalarıyla keserek, askeri, teker teker tüm koğuşlara soktular; copladılar.

General Öztorun ve danışmanları, cezaevi direnişinde benim özel bir rolüm olduğunu sanıyordu; yoktu. Yalnızca arkadaşlarımın direnişine katılıyordum. Ancak bu acımasız general, benim için, özel bir program hazırlattı.

Dostoyevsky'nin cezaevi notlarında da var; hapislik, insan iradesini kırmayı amaçlıyor. İradesini bileğleyenler kazanıyor. Gardiyan, mapus, ne yaparsa ve ne kadar zararsız ve usulüne uygun olursa olsun, bunu menetmeyi görev biliyor. Nazım Hikmet'in, Kemal Tahir'in kaldığı eski Sultanahmet değildi. Tam bir taş yığınıydı. Ünlü bahçe ve dorağacı yerine beton kalıplar vardı. Bunun için ve yaşama bağlılığı yitirmemek için çiçeğe sarıldık. Bütün tutuklularda bir çiçek sevgisi başladı. Hemen yasakladılar. Dil çalışmaya başladık. Havalandırmada çeşitli koğuşlara dil öğretiyordum. Hemen yasakladılar. Kitap okuyorduk. Işığımızı kestiler.

Birinci Ordu Komutanlığına pek çok telgraf çektim. Avukatlarım, Gülçin, Levent Albay'ım, Öznur, Karım, Öztotorun'un kapısını aşındırdılar; okuyabilmek için kendi paramızla mum istedik. Vermediler. Gündüz, ancak, bir kaç saat üst ranzaya çıkıp pencereden gelen ışıkla okuyabiliyordum. Pencerenin camını çıkardılar. İçeriye kar gelmeye başladı.

İlâç alıyorduk. İlâçlarımızı kestiler. Hepimizin ilâçlarını toplayıp, her sabah bir er aracılığıyla, beş yüz kişinin ilâcını dağıtmaya kalktılar; veremli arkadaşımın ilâcı ülserliye, ülserlinin ilâcı bana gelebilirdi. Reddettim. Almadım. Bütün cezaevi ilâç almayı kesti.

Bir gün idareden haber verdiler. Özel doktor gelmiş, beni muayene edecekmiş; açlık grevi nedeniyle öldüğüm ve sağlığımı kaybettiğim konusunda Avrupa'da yayın varmış. Gittim. Genç bir doktor muayene etti. Bir ara yalnız kaldığımızda beni tanıdığını da söyledi.

Askeri Yargıtay, kitap davasını bozdu ve tahliyeme karar verdi. Koğuşta tahliye bekliyordum. Tahliye sevinci

yoşıyordum. Çağırdılar. Yönetime gittim. Ellerimi arkadan kelepçelediler, bir mapus arabasına bindirip Selimiye'ye götürdüler. Tahliye olacağım gün, Türk Ordusu'na hakaret ettiğim gerekçesiyle, altı yıllık yeni bir dava açarak beni yeniden tutukladılar. Sultanahmet'e ikinci kez tıktılar.

Sultanahmet'te bana yapılan en acımasız iş budur. Hiç kimseye yapılmamalıdır.

Beni muayene için getirtilen doktorun da imzasıyla, Ordu'ya hakaret ettiğimi gösteren bir tutanak vardı. Kurtulmam zordu; yine de berat ettim. Bunda, iki faktorun önemli rolü oldu. Birincisi, bu davadan yargılandığım Askeri Mahkeme'nin Başkanı Tahsin Albay, gençliğinde okumayı severmiş ve Nazım'ı okurmuş. Selimiye'de görevli olduğu için, benim, paroyla ve okumak için mum isteyen telgraflarımdan duygulanırmış. Bu telgrafların kopyasını alır, akşamları evinde rakı sofrasını kurarmış; «benim ülkemde insanlar var» diye hem üzülür ve hem keyiflenirmiş. Sonradan tanıştım ve söyledi. İkincisi, Sultanahmet'e ve beni muayene için getirtilen ve aleyhimdeki tutanağı imzalayan doktor, Mahkeme'de tanıklık ederken ve duruşma yargıcının sorusu üzerine, uzmanlığını söyledi doğum mütehassısı imiş. Sultanahmet görevlileri, hapishanede beni muayene için, bir doğum uzmanını getirmişler mahkeme tutanağı ciddiye almadı.

Soru İki: Kimlerle kaldınız?

Cevap İki: Güzel insanlarla kaldım. Pek çok güzel insanla kaldım.

Sultanahmet Cezaevi'nden yeni çıkmıştım; Türkiye aydını ile dayanışma için Lord Russel'in silahsızlanma komitesinin yeni başkanı Kardinal Bruce Kent gelmişti. Benimle de görüştü; Kardinal Bruce Kent'e de söyledim: «Eğer Tanrı'ya inanan birisi olsaydım, cezaevinden çıktıktan sonra günlerce seccadeye kapanır ve Tanrı'ya, insanı yarattığı için şükrederdim. Dünyanın en dirençli yaratığı insandır. Dünyada en güzel yaratık dirençli insandır. Güzel, dirençli, genç insanlarla kaldım». Bu söylediklerime Kardinal Bruce Kent ağladı. Sevincinden ağladı. Güzellik karşısında ağladı.

Bize sabahları pirinç çorbası verirlerdi. Bir karavananın üçte birine kadar pirinç lapası, üstüne kadar da donuk, yopışkan, yağlı salçalı su olurdu. Kimse içemezdi. Koğuşumuz küçüktü; hepsi küçüktür. İçinde bir de tuvalet var. Arkadaşlarım bu yağlı, donuk, salçalı pirinç lapasını alırlar, tuvalete girerler, pirinçleri teker teker yıkarlar, sonra çaydan şeker artırırlar, sonra arada bir gelen mis sütü, gizli reziztansla elektrik ısıtıcısı yapıp, sütlaç yaparlardı. Birbirine ikram ederlerdi.

Ermeni Rahip Hayko, sabah Selimiye'ye mahkemeye gidiyordu. Savcı altı yıl sekiz aya mahkumiyetini istiyordu ve Hayko, gayet sevinçli Selimiye'ye gidiyordu. İstenen cezanın infazını yatmıştı; Mahkeme'den gelip tahliye olacaktı. Ancak o gün gazeteler, Belgrad'da Büyükelçi Galip Balkar'ın öldürüldüğünü yazıyordu. Hayko ile öldürülenler arasında Ermeni olmalarından başka bir ortaklık yoktu. Fakat yine de aynı gün Hayko'nun cezası on üç yıl dört aya çıktı. İyi bir müzikçi olan Hayko, hapishanede, üçüncü kattan kendisini atarak intihara teşebbüs eden bir müslüman tutuklunun günlük tuvaletine yardım ediyor ve zaman zaman havalandırmaya çıkmayarak bana müzik öğretmeye çalışıyordu.

Eylül öncesi örgütlerinin çoğunun liderleri Sultanahmet'teydi. Hepsiyle beraber kaldım. Çoğuyla arkadaş oldum. İbrahim Yirik, Hasan Şensoy, Dursun Karataş, Ahmet Zengin, Eylül Darbesi'ni protesto için bomba yaparken iki gözünü kaybeden sevgili arkadaşım Cevdet, Adil Demirci, Nevzat Açan, İsmail Ağan, İbrahim Yalçın, Veli Arda, Celalettin Can, Hüseyin Solgun, İtirafçı Şaban Teşçi, açlık grevinde ölenler Apo, Fatih, Haydar, Hasan.

Ancak Sultanahmet'te daha önce kalanlar da kaldığımı düşünüyorum. Sultanahmet'te görüşme günlerinden önceki gece, sabaha kadar bir hareketlilik olurdu. Herkes gizli ısıtıcı ile su ısıtır, yıkanır, tıraş olurdu. Reziztansla ısı elde etmek için sıraya da girmezlerdi; sık sık elektrik sistemi arıza yapardı. Görüşme günü bayrama dönerdi. Telörgülerin arkasından da olsa herkes sevdiklerine temiz görünmek istiyordu.

Beni çok düşündürdü. Tutukluların görüşme gününün «gün» ve geriye kalan altı buçuk günün de «gece» olduğunu düşünmeye başladım. Bu beni çok rahatlattı. Devletin beni yedi gün hapsettiği zamanda ben yalnızca bir gün yatıyordum. Görüşmenin onbeşte bir olması halinde devleti, zaman açısından, daha çok kazıklayabileceğimi anladım. Bu keşfime çok sevindim.

Fakat daha sonra aynı keşfi, nerede ise, aynı sözlerle, Nazım'ın da yaptığını okudum. Kemal Tahir yazıyordu. Bu keşfin ortak olmasına önce üzüldüm, sonra sevindim.

Sultanahmet'te Nazım'la yattım. Kemal Tahir'le yattım. Kemal Tahir, uzun uzun kestaneli pilav yapmasını yazıyor. Bizim böyle lüksümüz olmadı.

Yeraltı dünyasının önde gelen kimseleriyle yattım. Kürt İdris, Fevzi Öz'ün kardeşi, Sabahcı Kazım, sigara kaçakçıları, silah kaçakçılarıyla birlikte yattım. Selimiye'den Sultanahmet'e geldiler. Benim de kaldığım D Blok'a indiler. Sonra aralarında olan Hüsnü Paşaoğlu aralarını bozmuş; önce haberimiz yoktu, silahlanmaya başlamışlar. Bir bölümü, bizim koğuşa D-1'e sığındılar. D koğuşları yerin altındaydı. Nemli ve pis kokardı. Havalandırmanın zemini ile bizim D-1'in üst penceresi aynı seviyedeydi. Havalandırmada kendi koğuşumuzun penceresinden çıkan pis kokulara dayanamazdık. İşte bu koğuşa sığındılar.

Silahlandıklarını burada öğrendik. Yöneticimiz Cemal'di, çok ufak, kıdemli bir mapuscu, emniyette işkenceden kulakları duymaz olmuş, en az bir kez başarıyla hapisten kaçmış bir arkadaşımızdı; uzaktan pek seviyordum. Duruma el koydu. Yeraltı dünyasının liderlerini azarladı. İdare'nin yardımıyla soktukları silahları çıkarmalarını istedi. Çıkardılar. Silahları parçaladı. Esrarı yasakladı.

Kürt İdris, kibar ve yakışıklı bir kürt idi. İki koruyucusuyla birlikte hapse girmiş; orada öğrendim. Yeraltı dünyasının liderleri bizim gibi hapse girmiyorlar; yakalandıkları zaman bir koç adamı da kendisini yakalatıveriyor. Metin, İdris Bey'e daha sadık ve Apo ise çevikti. Sultanahmet'te Kürt İdris'i koruyorlar ve hizmet ediyorlardı.

Yeraltı dünyası için rahat hapis yatan insan önemli oluyor ve seviyorlar. Cezam kesinleşince hepsi benimle hapis yatmak istiyorlardı. Ben sabah çok erken kalkıyordum, izin verirlerse havalandırmada ilk gruba katılıp koşuyordum, sonra koğuşun helasında gizlice ısıttığımız su ile yıkanıyordum, dil çalışıyordum ve bu sırada gelen kahvaltıya nezaret ediyordum. İdris Bey, saat ona doğru uyanıyordu. Üst ranzadan kalkınca beni çalışırken görüyor ve her sabah bir kez, «Allahıma hocam ne güzel hapis yatıyor, ne güzel hapis yatıyor» diyordu. Koruyucusu Metin, bir süre sonra, bir tepside Kürt İdris'in özel kahvaltısını getiriyordu.

Yeraltı dünyasından insanlar her sabah Uğur Mumcu'yu okurlar ve yorum yaparlardı. Uğur'un kaçakçılık üzerine yazdıklarını okurlar, bilgi kaynakları üzerinde tartışma yaparlar, Uğur'a kızarlardı.

Açıklanan «MİT» raporuna hiç şaşırmadım. İçindeki bilgiler koğuşta konuşulanlara uyuyordu. Bana güveniyorlardı. «Hocam, bu Necdet Üruğ'a güvenmeyin, Süleyman Takkeci adamıdır» diyorlardı. Üruğ ile ilgili olarak yazılanların çoğunu, rapordan önce, Sultanahmet D-1 koğuşunda duydum. Hiç şaşırmadım.

Geç saate kadar tavla oynuyorlardı. Hızla vurulan pul sesleriyle uyanmaktan sinirlerimin bozulacağını anlayınca bu koğuştan kendimi başka koğuşa attım.

Soru Üç: Otel olması konusunda ne dersiniz?

Cevap Üç: Elimize güç geçtiği gün yıkarız. Devrim müzesi yaparız. Sultanahmet, Devrim Müzesi olmalıdır. Kentin uygun yerindedir. Tarihseldir. Türkiye'nin pek çok tanınmış ismi burada yatmıştır. Uzun bir tarihi var. Her ülkeye bir devrim müzesi gerekiyor; en uygun bina Sultanahmet oluyor.

Bugünkünden de eski hale getirilmelidir. Bir koğuşa Nazım, bir koğuşa Kemal Tahir, Aziz Nesin, genç arkadaşlarım, yasak kitaplar, mahkum gazeteler, yakalanan silahlar, hepsi konmalıdır. Bahçesine büyük devrimcilerin heykelleri dikilmelidir. İncir ağacı eski yerinde yeşermelidir.

İNANÇ YAZILARI

Karakusunlar Köyü, 22 Aralık 1985

Çanakkale Cezaevi
Müdürlüğü,
ÇANAKKALE

Çanakkale Cezaevi'nde yatmakta olan Rahip Hayko Manuel Eldemir ile bir akrabalık ilişkim bulunmuyor. Sultanahmet Cezaevi'nde tanıdım.

Sultanahmet Cezaevi'nden beri ilgimi ve ilişkimi sürdürüyorum. Hakkındaki suçlama ve verilen ceza beni ilgilendirmiyor. Bir din adamı ile dostluk ilişkisini sürdürüyorum.

Hayko Manuel Eldemir ile Cemaati, Patrikhane ilgilenmiyor. Şu anda benim dostluğumdan başka bir yakınlığı olduğunu sanmıyorum.

Yıllardır, hapishane yöneticileri ve yazgı arkadaşlarından başka bir kimseyle görüşemedi.

Bir insan ile görüşmek istediğini biliyorum.

Müdürlüğünüzün izin vermesi halinde Rahip Manuel Eldemir'i ziyaret etmeyi planlıyorum.

İzin vermenizi diliyorum.

Saygılarımla.

Yalçın Küçük

Sevgili Hocam,

Biliyorum kart atmayı sevmezsiniz ama beni bilirsiniz. Bayramım olduğu için ve sizlerin beni hiç ama hiç yalnız bırakmadığınız için lütfen kabul edin bunu.

Yeni Yılda Size ve Ailenize neşe dolu, sağlıklı bir yıl olmasını temenni ederim.

Her yeni yıl dünyaya açılan yeni bir penceredir. Eğer onu değerlendirirsek tüm ufuklar bizlerin olur.

Sağlıklı günler ve başarılar.

Ellerinizden öperim.

Hayko.

Ankara, 9 Ocak 1984

Sevgili Hayko,

Bu sabah ilk kez yürüyüşe çıktım. Evden çıkıp Cumhurbaşkanlığı köşkünün çevresinden bir saat yürüdüm. Ancak bugün zaman buldum. Mektubunu da şimdi okuyabildim. Mektup yazmak için daktilomun başına oturmadan önce.

İstanbul'da sanki kendimi yine tutuklu hissettim. Bazı arkadaşlarımız, ilk geceyi Bebek Oteli'nde deniz üzerinde bir odada geçirmemize karar vermişler. Diğer arkadaşlarımız uçakla, hangi tarihte ve saatta Ankara'ya döneceğimizi kararlaştırmışlar. Bana soran yok. Sanki yine Sultanahmet'teyim. Burada da geldiğimizden beri insanlar geliyor ve insanlar gidiyor.

Bir iyiliği var: Oda çiçeklerle dolu.

Bu yüzden İstanbul'da hiç kalamadım. İsteklerinin hepsini yapacağımdan hiç bir kuşkun olmasın. Ayın sonuna doğru tekrar İstanbul'a geleceğim. Senin sıkıntı çekmeni önleyebileceğimi sanıyorum.

Mektubunu okumuş olsaydım, spor ayakkabısını bırakırdım. Bir kazak ve üzerimdeki son parayı bıraktım. Umarım almışsındır. Tesbihini hatıra olarak saklamayı istiyordum, Faruk istedi. Kıyamadım verdim.

Bir akşam yabancı gazeteci arkadaşlarım geldi. Senin çiçek düzenlemelerini gösterdim. Pek sevdiler. Zaten evin en görülür yerinde duruyor.

Adresim kağıdın altında. Buraya yazabilirsin. Kuşkusuz bir süre bir ayağım Ankara'da bir ayağım İstanbul'da olacak. Avukatlarımın adresine göndereceğin mektuplar da bana ulaşır.

Giderken hiç kimseye veda edemedim. İstedim, ancak

olmadı. Lütfen sen D Blok'taki insancıklara sevgi ve iyi dileklerimi ilet. İsim saymıyorum. D-15'dekilere ayrıca Emin Bey'e, Erkan'a ve herkese ismiyle selamlarımı ilet.

Bu arada Yılmaz Üsteğmen, bana, yazdığı kitabı Ankara'daki köy evime giderek bıraktığını söylemişti. Bana ulaşmasını engelliediklerini eklemişti. Ben de bana mutlaka ulaşır, demiştim. O sırada İstanbul'da ve daha sonra da Sultanahmet'te idim. Kitabı, çalışma masamın üzerinde açılmamış olarak ve zarfıyla duruyor. Sevgilerimi ilet.

Hepsi bu kadar.

Gözlerinden öperim. Metanet dilerim. Güzel günlerin geleceğine inanıyorum.

Yalçın Küçük

Ankara, Şubat 1984

Sevgili Hayko,
Merhaba.
Gözlerinden öperim.
Gözlerimi kapar, vazifemi yaparım.

İstanbul'da işlerim pek çok yoğundu. Önce Büyükada'ya, ben Sultanahmet'te iken vefat eden sevgili dostum Doğan Avcıoğlu'nun mezarına, sonra hastaneye Mahmut Bey'e, Aziz Nesin'e, yayınevime ve tabii mahkemeye giderken pek çok yoruldum. Daha önce telefonla anlaşmış olmamıza rağmen Muammer ile görüşemedim. Ancak seni sevdiğine ve mektup yazdığına beni inandırmıştı.

Kuşkusuz ..... ile görüştüm. Hoş bir kızcağız. Sanıyorum, benimle görüşmekten memnun oldu. Görüşmemizin sonucunu sana yazıyorum: ....., baskı demiyorum fakat başınıza gelen olaylardan, bu olayların yarattığı basınçtan, yorulmuş durumda. Gayet açık, sizin dinsel topluluğunuz onu da yalnız bırakmış. Üstelik senin Sultanahmet'te duymadığın ve görmediğin bir takım tadsızlıklarla da karşı karşıya bırakmış.

Sana ilgisinin sona erdiğini söyleyemem. Böyle bir izlenim edinmedim. Bana son üç yıl içinde seninle olan ilgisini ne kadar canlı tuttuğunu anlattı. Tabii ben işin kadın-erkek dünyasına giren yanıyla ilgilenmedim. Din adamı olarak pek çok iyi bilirsin, iç dünyalar bir deryadır. Ben, birbirine bağlanmış olan bir kadınla bir erkeğin iç dünyalarına girmemeyi öğrendim.

Bana güvendi ve iç dünyasını, kısmen ve belli bir heyecanla anlattı. Kendisine, aranızdaki duygusal bağın bü-

yüklüğünü öğrenmeye gelmediğimi ve bir tavsiyem de olmadığımı söyledim. Sadece ne yapmak istediğini öğrenmeye çalıştım.

Çıkardığım sonuç: En azından bir süre hapishane düşünmek istemiyor. Çamaşır, para ve benzeri sorunlarla ilgilenmek istemiyor. Bunları yeteri ölçüde yaptığına inanıyor. Bunları yoptığı için de çevresinin kendisine «aptal» gözüyle baktığına inanıyor.

Doğrusu senin konumunu biliyorum. Onun sana hayranlık duyduğunu da gördüm. «Kıskandılar onu» diyor. En popüler rahip olduğunu da öğrendim. Buna şaşmadım. Vaaza başladığın zaman yarattığın güven ve inancı anlattı, bana. Senin hakkında pek güzel düşünüyor. Benim sezdiğim içindeki kavgayı doğruluyor.

Sana durumu olduğu gibi yansıttım. Yazdıklarımın seni mutlu etmeyeceğini biliyorum. Ancak bölük-pörçük bilgiler yerine bunun daha sağlıklı olduğunu düşündüm. Sana da bir tavsiyem yok. Kadın-erkek dünyası zigzaglar ve sürprizlerle doludur. Çok zaman bitmiş görünürken çok daha şiddetle yeniden başlar. Belki ona bir süre için de olsa istediği rahatlığı vermek yararlı olabilir.

Ona senin uzun süre hapiste kalmayacağına inandığımı söyledim. Buna inanıyorum. Kadın-erkek ilişkisinde hiç bir şey, yakınlık ve yüze yüze temas kadar alevli değildir. Yakında yüzyüze sevginizi konuşma imkanınızın olacağına inanıyorum, inanmak istiyorum.

Dışarda «af» tartışması içerdeki kadar güncel değil. Ama hep gündemde. Size şunu söyleyebilirim: Sağmalcılar'da yatan Barış'cı dostlarım yaza kadar bir affa inanıyorlar. Ben dışarı çıkınca düşüncemi değiştirmedim ve doğruluğunu gördüm. «Af» üzerinde konuşmak istemem, çıkacak-çıkmayacak tartışmasına girmek istemem. Ancak çıkacak olduğu zaman gerçekten genel olacaktır.

Burada hiç kimse bu ihtimali reddetmiyor.

Umarım, parayı almışsındır.

Bana telgraf değil, mektup gönder.

İçerdeki arkadaşlarıma mektuplar yazdım. Yine yazacağım.

Seni, sevgi ve inanç dünyan dışında, sıkıntıda bırakmamaya çalışacağımdan emin olabilirsin.

Gözlerinden öperim.
Herkese selam.

Yalçın Küçük

Ankara, 6 Temmuz 1984

Sevgili Hayko,

Mektuplarını hep aldım. Sürekli sevgim seninle beraber. Kendini yalnız hissetme, ayrıca bizim türümüzden insanlar için yalnızlık bazan iyidir. Sana mektup yazamamamın bir nedeni, bu ara yalnızlığı pek çok sevmem. Sık sık Ankara'dan uzak kimsesizlikte kitap yazmaya çıktım. Ankara'ya gelince o kadar yoğun oluyorum ki, bu yoğunluk içinde yazgı arkadaşlarımı bile ihmal ettiğim oluyor. Fakat inan çok olmasa bile sürekli para göndermeye çalıştım. Geri geldi. Bugün posta çeki ile on bin lira çıkarıyorum.

.....

Dünyamda sabahleyin aç karnına içilen cigaramın tadı,
Ölüm kendinden önce bana yalnızlığını yolladı
Kıskanıyorum öylelerini kocadıklarının farkında bile değiller,
Öylesine başlarından aşkın işleri.

.....

Büyük Şair, sanki bir bölümünü benim için yazmış: Biliyorsun Sultanahmet'te bile günde yirmi dört saat bana yetmiyordu.

Fakat bir bölümü benim için değil. Yalnızlık bende ölüm değil Tanrı'ya yaklaşma, Tanrı'laşma dinamiği yaratıyor. Tanrı yalnız değil mi?

Datça'ya gitmeden önce bir yabancı dostum, seninle dostluğumuzu bildiği için, senin unutulmadığını söyledi. Bu yabancı dostum seni tanımıyor ama resmini bile görmüş. Sakın kederli olma. Biz Hoca'lar, sen de ben de esas olarak kendi yollarımızda, hocayız, ama yollarımız farklı olsa da hocalık tarihinde beraberiz. Hocalar kederli olmaz.

Resim yapmana sevindim. Bu ara kitap yazmaktan resim bile seyredemiyorum. Fakat bir asistanımdan bana Leonardo Vinci'nin son akşam yemeği tablosunu bulmasını istedim. Pek çok seviyorum.

Hakkımda açılan davaların sayısı artıyor. Cumhurbaşkanı'na verilen belge ile ilgili bir dava açıldı. Aslında soruşturma Aziz Nesin, ünlü kanser cerrahı Profesör Hüsnü Göksel, ben ve on-on iki, her biri kendi alanında değerli arkadaş, Cumhurbaşkanı'na verilen belgeyi bizim yazdığımızı belirttik. Varsa bir sorumluluk, bize ait olduğunu hem Sıkıyönetim Savcılığına ve hem de basına bildirdik. Bir dava daha açıldı. Hayırlısı olsun.

Hayko bu kez yine kısa yazıyorum. Çünkü birazdan bilimsel ve sanat alanında bir şirket kuruluşu işini tamamlamak üzere arkadaşlarımla buluşacağım. Bu mektubu bu sabah yazmazsam uzayacağını düşündüm.

Bana ve Ankara'ya yaz. Sana gönderdiğim paralar ulaşmayınca benim güzel avukatlarımdan birisi «hocam Çanakkale'ye gitmemi ister misin?» diye sordu. İstanbul'dan yine de uzak. Benim de görüşme imkanım olursa, beraber gidebileceğimizi düşündüm.

Bütün sıkıntılarını ve ayrıca gerekirse avukat ihtiyacını bana yaz.

Herkes biliyor, ben seninle ilgili davanın siyasal yanıyla hiç ilgili değilim. Bir din adamı olarak ve sevimli bir insan olarak seni zor koşullarda tanıdım. Dostum oldun. Sana elimden geleni yaparım. Bizim insanlık kitabımız böyle yazıyor.

Benim ailem Ermenilerle Türklerin çok kanlı oldukları bir yerde yaşıyorlar. Babam, seninle dost olduğumu işitmiş, pek sevindi. Kişisel ilişkiler, kişisel dostluklar, toplu kavgaların üstüne çıkar. Çıkmalı.

Bunları senin için yazmadım. Bunları, Çanakkale Cezaevinde bu mektubu okuyacak görevli için yazdım. Mektubumun ve sana gönderdiğim paranın ulaşmasının önlenmemesi için yazdım.

Türkiye güzel bir ülkedir. İçerde çok kalmayacağını

umut ediyorum. Bazılarımız sınanıyoruz. Senin sınanman uzun oluyor. Geçecektir.

Henüz bir işim ve gelirim yok. Kitaplarım yayınlanacak. Sonbaharda davamın kesinleşmesini bekliyorum.

Gözlerinden öperim. Arkadaşlarıma selamlar.

Hoşça kal.

Yalçın Küçük

26 Temmuz 1984

Sevgili Hocam,

Göndermiş olduğunuz değerli mektubunuzu ve telgrafınızı aldım ve çok sevindim. Sizden haber almak beni çok mutlu etti ve sevindirdi. Mektubumu geç yazdığım için kusura bakmayın biraz rahatsız ve biraz da sıkıntılı oluşumdandı. Mektublarımın elinize geçtiğine çok sevindim.

Hiç bir zaman aklımdan geçmedi hocam beni unuttuğunuz. Datça'dan kartınızı aldığımda aklımdan geçirdim. Hocam inzivaya çekildi diye. Bizler arıyoruz böyle yalnızlığı. Çünkü dediğiniz gibi yalnızlık Tanrıyla insan arasında bir merdivenin başlangıcı ve sonrasını yaratıyor. Yalnızlıkla düşünebiliyor, onlayabiliyor ve yaratabiliyoruz.

Kederli değilim hocam başka birşey var içimde bunu çıkartmak zor oluyor. Bu öyle birşey ki insanı herşeyden mahrum ediyor. Düşünceye zorluyor. Çalışıyorum yenmeye onu ama yapamıyorum. Ve tüm benliğimi sevgiye, arkadaşlığa, kitap okumaya zorluyorum. Biliyorsunuz o şeyi «AŞK» sevgili'den uzun zamandır haber alamadım hapishaneye girmem bizim büyük aşkımızın üstüne de gölge düşürmeye başladı. İnanamıyorum Aşk insanın hayatında tattığı en güzel yiyecek. Aç kalsa susuz kalsa insanın gıdasıdır o. İnşallah iyi olur diye Tanrıya dua ediyorum.

Benim de sizin gibi çok ihtiyacım var yalnızlığa. Arıyorum. Tek koğuşlar olsa hemen geçerim ama yok. Koğuşumuzda bayağı kalabalık. İdare ediyoruz. Bu sözleri yazarken aklıma şu güzel sözler geldi birden. İsa'nın Sevgisi veya Tanrının sevgisi mükemmel bir sevgidir bize bahşettiği.

«Sizi sevdiğim gibi birbirinizi seviniz. Ne mutlu o adama ki dostları uğruna canını vermesinden daha büyük bir

nevgi yoktur. Kimsede yoktur». Öyleki Mesih (Tanrı) kendi ruhunu bizim içimize koyduğu zaman biz de tıpkı onun yaptığı gibi bütün insanları, düşmanlarımızı bile sevebiliyoruz. Bu yürekte sadece kalmamalı hisler açığa vurulmalıdır. Yuhanna (İsa'nın havarilerinden en önemlisi) şöyle der: «Yoksul ve acı içinde olan kardeşine yardım edecek durumda olup da ona yardım elini uzatmayan kişide Tanrı sevgisinin bulunmadığını belirtir».

Sizki yalnızlığın içinizde «Tanrılaşma dinamiği yaratıyor» diyorsunuz esasında sevgiyle dolu kardeşlikle dolu olduğunuz ortoya çıkıyor. Sizin işlerinizin ve davalarınızın iyiye gitmesi için daima duacıyım Tanrıya.

Göndermiş olduğunuz 10.000 liralık posta çekini dün aldım ve çok teşekkür ederim beni düşündüğünüz için. Bayramda size ve Gülçin Hanıma tebrik atamadım. Özür dilerim.

Tahmin ederim Kurban Bayramında da açık görüş olacak eğer görüşme imkanımız olursa size mektupla veya telle haber veririm.

Satırlarıma burada son verirken size iyi ve neşeli günler dilerim. Kendinize iyi bakın. Üzülmeyin. Gülçin Hanıma da ayrıyeten selamlar, sıhhatiniz ve sağlığınız için duacıyım. Saygılarımla ellerinizden öperim.

Hayko.

Not : Eğer resimle ilgili dergi veya manzaralar elinize geçerse yollarsanız sevinirim.

28 Ağustos 1984

Sayın Hocam,

Nasılsınız umarım iyisinizdir. Göndermiş olduğum mektubumu umarım almışsınızdır. Beni soracak olursanız bildiğiniz gibi günlerim geçip gidiyor iyi, hüzünlü, ümitli, ve neşeli.

Son günlerde biraz rahatsızdım. Hastalığım psikolojik doktor moralimi yüksek tutmamı istiyor. Ama burası cezaevi ne yapalım devamlı moralimi yüksek tutmaya çalışıyorum .

Bayramda umarım görüşebiliriz. Bayramdan hemen sonra Çanakkale'de Panayır düzenlenecek. İdarenin teşfikiyle bizimde resimlerimizin sergilenme durumu bulunuyor onun için hazırlıklar yapıyorum. Kasım ayında ise kişisel sergi açabilme olanağı var umarım, buda gerçekleşir. İnsan biraz elinde uğroşı olursa düşüncelerinden, sıkıntılarından uzak oluyor. Bu da işe yarıyor.

Çoğu zaman havalandırmaya çıkmıyorum. Koğuşumuz güzel olduğundan yeteri kadar temiz hava alabiliyoruz. İki saatlik hava ise bazı zaman voleybol oynamak için işe yarıyor. Yeni Zellanda ve İsviçre'deki dini kuruluşlarda bana mektup yazmaya başladılar ve sizin kadar onlarda üzülüyorlar duruma. Sabretmek lazım Allah büyüktür.

Umarım Bayramda işinizi ayarlayıp gelebilirseniz sevinirim. Bir dost, bir arkadaş, bir hoca ve bir baba olarak sizi görmek beni de sevindirecek.

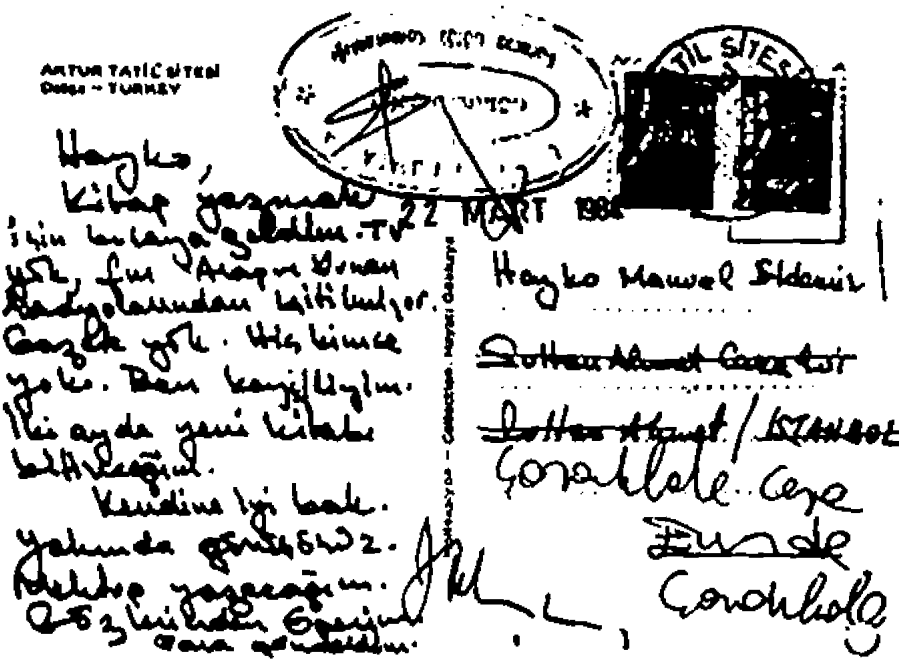
Bildiğiniz gibi burada herkesin dilinde af söylentisi var. Herkes Cumhuriyet Bayramı diyor. Fakat benim bu sözlere inanasım gelmiyor. Eğer bir af olursa yararlanabilirsek iyi olur, olmazsa 1988 Mart 31'ini bekliyorum. Ve kendimi onun için ayarlamış durumdayım. Bilirsiniz ceza-

evinde herkes küçük bir söylentiden umutlanıyor ve arkasından bir şey arar.

Mektubumu kısa kestiğim için özür dilerim. Gözlerim çok bozuldu. Umarım bu ay içinde doktora çıkabilirim. Sizin de davanız iyi yoldadır, inşallah. Üzülmeyin hocam her şey geçer ve yine tatlı günler olur.

Mektubuma istemiyerek son verirken size sağlık, mutluluk ve neşeli günler temenni ederim. Sizi unutmayan

Hayko.

Hayko
Kitap yazmak için buraya geldim. TV yok, FM Arap ve Yunan radyolarından işitilmiyor. Gazete yok. Hiç kimse yok. Ben keyifliyim. İki ayda yeni kitabı bitireceğim.
Kendine iyi bak. Yakında görüşürüz. Mektup yazacağım. Gözlerinden öperim. Para gönderdim.

Yalçın Küçük

12-3-1984

Hayko **12.3.1984**

Kitap yazmak için buraya geldim. TV yok, FM Arap ve Yunan radyolarından işitilmiyor. Gazete yok. Hiç kimse yok. Ben keyifliyim. İki ayda yeni kitabı bitireceğim.
Kendine iyi bak. Yakında görüşürüz. Mektup yazacağım. Gözlerinden öperim. Para gönderdim.

Yalçın Küçük

Ankara, 18 Eylül 1984

Sevgili Hayko,
Merhaba.
Gözlerinden öperim.

Önce yazayım: Seninle görüşmenin mümkün olup olmayacağını bana yazacaktın. Yazmadın. Bayramdan önce yazmış olsaydın, gelmeyi ve seni görmeyi çok istiyordum. Seni özlediğimi biliyorsun.

Ancak görüşme olanağını bilmeden gelmeyi düşünmedim. Soyadımız tutmadığı için görüştürüp görüştürmeyeceklerini kestiremedim.

Bu orada önce benim Sevgili Avukatım Öznur, vekaletini almayı düşünüyordu. Arada gelip görebilir, daha doğrusu birlikte Çanakkale'ye gideriz, en azından Öznur seninle görüşebilir. Bugünlerde Ankara'ya bizim aydın davası için gelecek. Tekrar konuştuktan sonra sana yazarım. Öznur'un ve Gülçin'in de işleri yoğun.

Benim işlerimin ne ölçüde olduğunu, umuyorum, gazetelerden izliyorsun. Kitaplar yazıyorum çıkıyor ve başka işler yapıyoruz.

Bu mektubu da sana gecikmiş olmamak için yazıyorum.

Bir: On bin lira gönderdim, aldın mı?

İki: Sana resim ve fotoğraf dergileri gönderecektim, gönderip göndermediğimi hatırlamıyorum.

Üç: Bunun dışında her hangi bir isteğin var mı?

Resim yapmana çok sevindim.

Af konusuna gelince, Sultanahmet'te hatırlarsın, eğer yerel seçimler öne alınırsa af geriye alınır, diyordum. Doğru çıktı. Bugünkü hükümetten ciddi tahminler yapmak zor, çünkü henüz hükümet olamadılar. Başbakan hala kendi-

sini ticaret bakanı ve ticaret bakanlığı müsteşarı sanıyor. Basit ticari konuların dışında hep zamana havale ediyor.

Yalnız Türkiye son derece güzel ve sürprizlerle dolu. Ben bu hafta mahkemede de söyledim: Biz bu ülkeyi çok seviyoruz, giderek bu ülkeye sevgimiz, bu ülkenin sorunlarına sevgiye dönüştü, biz ülkemizin sorunlarını seviyoruz. Af da bu sorunların içinde.

Ülkemizi çok seviyoruz, ancak durumdan da hoşnut değiliz. Kendi durumumuz değil, başkası. Türkiye'de bir başbakan, bir ülkenin, yıllarca Türkiye'nin yönetimindeki Suidilerin bir başbakan yardımcısını resmen karşılıyor. Günlerce yanında dolaşıyor. Böylece Türkiye'nin başbakanı Suidinin başbakan yardımcısına eşit oluyor. Biz bunlara üzülüyoruz.

Üzüntümüzün, Türkiye'de yeni açılımlara yol açacağını biliyorum. Senin moralini ve diğer tüm ortak yazgılı arkadaşlarımın moralini yüksek tutmanızı diliyorum. Unutma, hep söylerdim, mapusluk da bir yaşamdır, eksiklikli yaşam. Ama yaşam. Yaşam, her yerde güzeldir. Bunun için morali yüksek tutmak gerekiyor. Moral, yaşamın zemzem suyudur.

Bütün bunlar geçecek, çok gençsin. İnançlarına ve bu topluma bağlılığının sarsılmayacağını biliyorum.

Gözlerinden öpüyorum.

Bu hafta Aydın Üzerine Tezler'in üçüncü kitabını tamamlıyorum. Bu nedenle kısa kesiyorum.

Görüşünceye kadar sevgiler.

Yalçın Küçük

28 Eylül 1984

Sevgili Hocam,
Merhaba,

Göndermiş olduğunuz kıymetli mektubunuzu aldım ve çok sevindim, Bayramdan önce size bir mektup yazmıştım umarım elinize geçmiştir. Bayram için size ve Gülçin Hanıma haber verecektim. Fakat burası o kadar kalabalıktı ki hatta gelip iki gun bekleyıp görüşemeyenler dahi oldu, onun için size yazmak istemedim. Çünkü uzun bir yoldan gelecektiniz, oteller dolu yorgun argın bekliyeceksiniz saatlerce ve ben bunu istemedim. Ben de sizi özledim hocam ama her holde bundan sonra Savcı Beyle konuşup sizin uygun bir zamanınızı bildirirseniz ona göre görüşme izni alabilmeye çalışırım. Sonra dediğiniz gibi soyadı meselesi de var. Zorlukları düşünebilirsiniz. Fakat bizim burası çok iyi, anlayışlı ve insancıl kişilerle dolu, bir pürüz çıkacağını sanmam.

Öznur Hanım vekâletimi alırsa ben de çok sevinirim, hiç değilse arada bir görüşüp sizle dertleşir ve bazı yaptığım hediyeleri size yollama imkanım olur.

Sayın Hocam:

Yollamış olduğunuz 10.000 lirayı aldım ve çok sevindim sağolun. Bana resim ve fotoğraf dergileri gönderecektiniz fakat hala göndermediniz.

Sizden tek ricam hocam, şu üç sene arasında bir dil daha öğrenmek, Latince ve Yunanca da olabilir. Bunun için kitaplar bulursanız göndermeniz. Çıktığımız zaman kendimizi yenilemiş bir insan olarak durmuş zamana yeniden adım atmak ve daha çok çalışmaktır.

Af konusunda sizin düşüncenizdeyim. Benim aklımı

af konusuna takmadığım tek düşüncem 1988 Mart 31'inde dışarı sağlıklı, neşeli ve kültürlü biri olarak çıkmak. Bu arada unutmadan PLAİN TRUTH dergisinden veya Time Newsweek, de olabilir. Eski sayılarından olursa gönderirseniz sevinirim. İngilizce okuyacağımız makale veya dergi yok, İngilizcemizi de unutmayalım.

Sizin davanızı yakından izliyorum gazetelerden. İyi olacağını ve öyle sonuçlanacağını umuyorum. Hayırlısı olsun Allah büyüktür hocam. Çoktan beri sevgili'den haber de alamadım. Görüyorsunuz hocam hapishane neler yıkıyor, neler söndürüyor eğer İstanbul'a gidip işiniz az olduğu bir zaman onunla konuşursanız sevinirim

Biraz kilo aldım gibi, havası yaradı galiba, koğuşumuza renkli bir televizyon da aldık ne yapalım cezamızın çoğunu yattık şu kalan kısmıda yatmaya çalışacağız.

Korkmayın hocam beni tanırsınız inançlarım ve topluma bağlılığım sarsılmayacak. Ben de ülkemi çok seviyorum. Bunu ancak bir kaç kişiden fazla bilen ve anlayan da yok. Bunlardan biri de sizsiniz. Ermenide olsak, Rum da olsak, Yahudi de olsak, burada doğmuş bu toprakların kokusunu duymuş havasını teneffüs etmişiz. Kendimizi bir Türkten daha çok Türk hissetmemiz de normaldir. Bu ülkenin güzelleşmesi için de elimizden geleni yapmaya çalışacağız.

Devamlı moralimi yüksek tutmaya ve üzülmemeye çalışıyorum. Umarım bunu başarırım. Tek içimdeki ateş sevgi bağlı olduğum aşkın karşılıklı olup olmaması. Onu ne de olsa sevdim seveceğim.

Satırlarıma istemiyerek son verirken size başarılar ve sıhhatli günler dilerim. Gülçin Hanım'a ve diğerlerine selamlar, ellerinizden öperim.

Sevgiler ve saygılar.

Hayko.

Ankara, 14 Kasım 1984

Hayko.
Merhaba.

Uzun zamandır, senden haber alamadım. Bugün sana para gönderdim. Umuyorum iyisin ve yakında parayı alırsın.

Yaptığın resimler ne alemde? Bana hala Seni ziyaret edip görüşebileceğimi haber vermedin.

Belki günlük basından izliyorsun ve görüyorsun: benim işlerim oldukça yoğun gidiyor. Kitap yazmayı bırakmadan diğer işleri de sürdürmeye çalışıyorum. Bu da çok yorucu oluyor. Zaman zaman İstanbul'a da gitmem gerekiyor.

Kurduğumuz yeni bir şirketin işlerini geliştirmek, temaslar yapmak için Kasım oyının başında İstanbul'a gittim. Uzun süre kaldım. Sevgili avukatlarım Gülçin ve Öznur'la konuştum. Senin avukatların olabilecekler. Öznur seni gelip ziyaret edecek.

Yalnız ben bu benim fedakar dostlarıma daha fazla yük olmak istemiyorum. Öznur'un Çanakkale'ye gelmesi dönmesi bir günden fazlasını alabilecek. Bu nedenle biraz para kazanmaya bakıyorum. Bu işi finanse edebilecek duruma gelince, belki Öznur'la Çanakkale'ye geliriz.

Mektup yazmayı geciktirmemek için kısa yazıyorum. Uzun yazmayı düşünüyorum ama daha da gecikecek.

Umuyorum fazla kilo almıyorsun?

Şimdi .....'ı tekrar görmemi istediğini hatırlıyorum. Bana adresini yazarmısın? Bu ay İstanbul'a bir kaç kez gitmem gerekecek. Aziz Bey'in, Aziz Nesin, yaş gününü kutlama töreninde bulunmak istiyorum. İstanbul'da Aziz Bey'de kaldığım için Teşvikiye'de, ...'nin çalıştığı yere

kolaylıkla gidebilirim. Fakat adresi hatırlamıyorum ve eski mektuplarını bulmam da zor. Her biri bir başka yerde.

Gözlerinden öperim.

Kendine iyi bak.

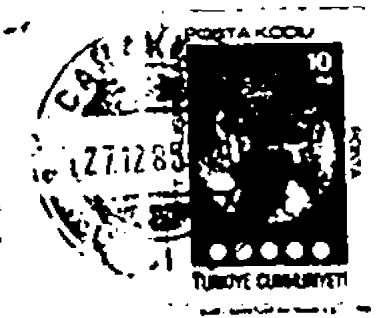
Çok gençsin ve bu ülkenin güzel günleri var. Güzel günlerin Seni ve hepimizi beklediğini hiç unutma.

Görüşünceye kadar hoşça kal.

Sevgiler.

Yalçın Küçük

REV. FR. H. MANUEL ELDEMİR
ÇANAKKALE CEZAEVİ B/2 ÇANAKKALE
17100 TURKEY

Doç. Dr. YALÇIN KÜÇÜK
Orta Doğu Sitesi 3. Cad. No 25
Karakusunlar Köyü

ANKARA

Hayko'nun zarflarından birisi. «Rev. Fr. H. Manuel Eldemir» yazıyor. Saygıdeğer Peder Manuel Eldemir anlamına geliyor.

3 Aralık 1984

Sevgili Hocam,
Merhaba.

Mektubunuz ve yollamış olduğunuz parayı daha dün aldım ve çok sevindim. Umarım rahat ve afiyet içindesiniz. Sizin iyi haberinizi almak inanın beni çok mutlu kılıyor. Beni soracak olursanız biraz rahatsızdım bu sıralar çok soğuk olduğu için ciddi bir grip geçirdim. Ve size bunun yüzünden geç mektup yazdım. Kusura bakmayın. Sizin haberlerinizi izliyor ve iyi olacağını umuyorum. Allahtan ümit kesilmez hocam.

Beni soracak olursanız iyi sayılırım tabii iyi demenin ne olduğunu bilirsiniz. Hiçbir zaman hapishanedeki iyi diyemez fakat, Allaha şükür. Kendimi biraz yalnız hissediyorum. Zaman zaman resimlere dalıyor yalnızlığı onda arıyorum. Resimlerim iyi sayılırlar. Söz açılmışken geçen mektubumda sizden Çin motifleri hakkında bir kitap istemiştim. Umarım işinizin yoğunluğu dolayısıyla unuttunuz mühim değil hocam. Türk motifleri, minyatürler, çiçekler yapıyorum. Buradaki arkadaşlar çok seviyorlar tabii ki idaremiz de çok seviyor. Hele buradaki sosyal hizmetler uzmanı öğretmenler çok seviniyorlar mahkumun bu gelişmesine.

Öznur Hanımın benim avukatım olacağına sevindim. Bu arada ne zaman müsait olursanız tabi ki Cuma gününe rastlaması şartıyla. Ziyarete gelebilirsiniz Gelmeden önce bana tarihini bildirirseniz sevinirim. Buraya gelirseniz savcılıktan bir kağıtla hemen görüşebileceğiz. İnanın hocam sizi çok özledim. Lütfen geleceğinizi yakın tarihi bildirin. Unutmayın Cuma ziyaret günü. Avukat herhangi bir gün gelebilir.

Sizden Sevgili'yi görmenizi rica etmiştim. Adresi: Çocuk Mağazası Rumeli Cad. veyo Halaskargazi Cad. Çocuk Butik. Sevgili hocam inanın kendimi yalnız hissetmemin tek sebebide o. Onu çok ama çok seviyorum. Bilemiyorum neden bu kadar çok sevmişken birden kopuverdi. Şurada üç senem kaldı ki onu da tam olarak yatacağımı sanmıyorum. Eğer hakikaten aramızdaki ilişkinin sona erdiğini söyleyecekse söylesin. Başka biri olabilir. Fakat onu sevdiğim ve onunda beni çok sevdiğini biliyorum. Eğer bu sevgisi devam ediyorsa ki umuyorum bana yazsın demiyorum size söylesin. Çıkacağım hocam hem gelişmiş ve olgun olarak o zaman daha güzel bir hayatımız olacak. Bunlarla sizin kafanızı ağrıtıyorum özür dilerim ama sizden başka da dert ortağım yok hocam.

Aziz Bey'e benden de selam edin. Ellerinden öperim ve mutluluklar dilerim.

Sizi de benim sorunlarımla değerli zamanınızdan aldığım için özür dilerim. Umarım işleriniz ve yeni şirketiniz hayırlısıyla gelişir ve ülkemize yararlı olur.

Kısa yazdığım için özür dilerim.

Tekrar ellerinizden öper size sağlıklı, neşeli ve başarılı günler temenni ederim. Sizi seven Hayko.

NOT : Hocam eğer bulursanız İş Bankası Türk El Sanatları ve Motivleri kitobı olacak İstanbul'a geldiğinizde ona da bakarsanız sevinirim. Şimdiden teşekkürler.

Hayko.

23.12.84

Sevgili Hocam

Sizin ve Ailenizin Yeni Yılını
Candan Kutlar
Neşeli Sıhhatli Günler
Temenni ederi
Sevgiler Saygılar

Haydar

Gülçin Hanımın ve diğerlerinin
yeni yılını da kutlarım.

12 Ocak 1985

Sevgili Hocam,
Merhaba.

Umarım iyisinizdir. Yollamış olduğum yılbaşı kartı ve mektubum, umarım, zamanında elinize geçmiştir. Beni soracak olursanız, ben de iyi sayılırım. İyiliklerle ve kötülüklerle dolu bir seneyi de geride bıraktık. Umarım yeni yıl, yeni umutlarla ve sevgilerle dolu bir yıl olur hepimiz için.. Her geçen gün insan yeni bir umutla yeni bir hevesle sarılıyor; ertesi günün bir umut günü olması dileğiyle.

Sizin işleriniz de yolundadır umarım. Allah kolaylık versin, hocam, her şeyin yakında iyi olacağı görünüyor. Biliyorum, küçük şeyler sizi sıkmıyor ama işlerinizi alıkoyuyordur. Allahtan ümit kesilmez.

Sevgili Hocam, bu yılbaşı yaklaşık üç yüz-dört yüz kart geldi İngiltere'nin tüm şehirlerinden. Ben de çok sevindim. Tabi ki beni sevenler ve beni tanıyanlar beni unutmadıklarını ve unutmayacaklarını gösteriyorlar. Bir iyiliğin kırk sene yolu varmış derler. Kart gönderenlerin çoğunu tanımıyorum ama, tanıdıklarım da yakından bildiğim arkadaşlarım, sizden iyi olmasınlar, hepsi beni hatırlamış.

Ne güzel şey hatırlanmak ve unutulmamak! İnsana neşe ve mutluluk veriyor. Bu arada bizim Patrik Hazretleri de benimle baya ilgilenmeye başladı. Nedenini de bilemiyorum. Neyse bu iyiye alamet her halde.

Yeni yılı bildiğiniz gibi televizyon seyrederek geçirdik, aynı Sultanahmet'teki gibi. Değişen hiçbir şey yok. Yalnız insan yakınlarını ve dostlarını özlüyor. O kadar.

Benim de işlerim baya yoğun. Resim, desen derken vakit geçirmeye çalışıyorum. Ne yapayım hocam, insan

fazla düşünürse hasta olmaya başlar. Bugünlerde gözlerim için hastahaneye gideceğim. Umarım iyi olur. Yalnız çok ağrı ve sızı var, biliyorsunuz. Sol gözüm ameliyat isterdi, umarım, kötü bir şey değildir.

Mektubumu burada kesmek zorunda kalacağım, hocam. Yakında yine yazacağım, umarım. Siz de işlerinizin arasına bir satır sığdırırsınız. Kendinize iyi bakın. Sizi çok özledim. Eğer gelmeyi düşünürseniz, lütfen, haber vermeyi unutmayın.

Size neşeli ve sıhhatli günler dilerim. Gülcin Hanım ve Öznur Hanım'a selamlar ve sevgiler. Size ve Ailenize neşeli ve sıhhatli günler diler, ellerinizden öperim.

Hayko.

Karakusunlar, 27 Şubat 1985

Sevgili Hayko,
Gözlerinden öperim.

O kadar hızlı ve çok yazıyorum ki, sana aylardır mektup yazamadığımı hatırladım. Kusura bakma. Üstelik para göndermediğimi de hatırladım.

Yeni bir kitabı bitirmeye çalışıyorum. Bu ara ev taşıdım. Bizim, ODTÜ yakınındaki köydeki kooperatif evimize geçtim. Kooperatif evi dedimse, bahçeli ve dubleks.

İçimde bir sezgi yakında buralarda olabileceğini söylüyor. Doğru buraya geleceksin: Seni on beş gün tedaviye ve besiye alacağım. Sonra istediğin yere gidersin.

Sana mektup yazamadığım zamanlar seni unuttuğumu düşünme, o kadar yoğun günler geciyor. Yurt dışından gelenlerin çoğu görüşmek istiyor. Gazetelerden okumuşsundur, Türkiye'de Marilyn Monroe'nun kocası olarak bilinen Arthur Miller ve Harold Pinter de geliyor. Uluslararası Pen Klübü'nün önde gelen isimleri. Her halde kişisel düzeyde de tanışacağız.

Ekin Ayşe yollu yolunda gelişiyor. Hükümetin bu anlamsız tutumunu değiştireceğini gösteren işaretler var. Ayrıca bizim çeşitli formüllerimiz var. Yaparız. Bu güzel ülkede güzel işlere her zaman çare ve yol bulunur. Bizim projelerimiz pek güzeldir. Her kente, yoksul üniversite öğrencisinin, genç memurun, alışverişe çıkmış yorgun ev kadınının bir uğrayıp bütün gazeteleri, dergileri okuyabileceği, tavla oynamayacağı, satranç oynayabileceği, bira içmeyeceği, ıhlamur veya çay içebileceği kıraathaneler açacağız. Eksik parayı, özel kesime ve yabancılara iktisadi veya mimarlık projeleri yaparak tamamlayacağız.

Kitap bitince yayınevine vermek üzere İstanbul'a gideceğim. Bu arada mutlaka .....'yi göreceğim. Biraz daha rahatlamış olduğunu düşünüyorum. Sağlam kadın-erkek ilişkisinden hiç bir şey kalmasa, derin bir dostluk kalır.

Hayko, içerde insan korkmaz. İnsanlar dışarda korkarlar. Senin dinsel cemaatin hala tartışmalara konu oluyor. Din adamısın, insanları ve genç kadınları anlayabilecek durumdasın.

Bu mektupla birlikte on bin lira gönderiyorum. Bana paraya ihtiyacın olup olmadığını yaz; para göndermeyi ihmal ettiğimiz zaman borçlandı isen haberim olsun. Kitaplarım biraz para getireceğe benziyor.

Gözlerinden öperim. Sıkıntılı günlerin çoğunu geride bıraktın.

Mektubunu bekliyorum. Arkadaşlarıma selamlar.

Yalçın Küçük

ıeri bir araya geldiler

lı gece

yetiştirdi

ıaritalar ve yakılmış
elirlendi

hocası

ko

14 YILA MAHKUM

Papaz Hayko Manuel Eldemir, İstanbul Sıkıyönetim 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nce, 18 Mart 1983 tarihinde, 14 yıl ağır hapse mahkûm edilmişti.

●İstanbul Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce 14 yıl ağır hapse çarptırılan Ermeni papaz Hayko Manuel Eldemir'in, Orly katliamı sanıkları Nayır, Semerciyan ve Garbisyan'ın Kudüs'teki Ruhban Okulu'nda hocası olduğu ve diğer Ermeni gençlere yaptığı gibi, onlara da "terörizmi" aşıladığı anlaşıldı

● 11. sayfada

ıdiği aday | "Dolar bizi

Çanakkale, 6 Mart 1985

Sevgili Hocam,
Gözlerinizden öperim.

Umarım yollamış olduğum mektubu ve yılbaşı kartını almışsınızdır. Nasılsınız umarım iyisinizdir. Sağlıklı olmanız için devamlı duacıyım. Mahkemenizin de hayırlısıyla bitmesi beni inanın çok ama pek çok mutlu etti. Ben devamlı olarak beni düşündüğünüzü biliyorum hocam. İşlerinizin bu sıralar pek yoğun olduğunu da. Ben de biraz mektubumu geciktirdim. Çünkü ciddi bir göz rahatsızlığı geçirdim. İki tane gözlük almaya mecbur bırakıldım. Numaraları da 9,5 ve 7,5 oldu. Herhalde biraz fazla çalışmaktan ve kitap okumaktan olacak.

Sevgili Hocam, umarım pazar günkü Hürriyeti ve 18 Şubat tarihli Milliyet gazetelerini okumuşsunuzdur. Bunların ne yaptıkları hiç bolli değil Hocam. Basın ahlak kanununa aykırı ve esef verici ve uydurma, sanki polisiye romanlar yazar gibi benim şahsımı yakından ilgilendiren yazılar yazmaya başladılar.

Hürriyet Gazetesi Orly katliamına karışan teröristlerin hocası olarak beni gösteriyor ve onların sanki akıl hocası ve olayı sanki ben tertiplemişim ben de teröristim. Ah hocam insanlar niye bu kadar kötü ve bir kişinin hayatını tehlikeye atacak derecede kasıtlı ve maksatlı yazıyorlar anlamıyorum.

Hayatımı tehlikeye atan bu olay kendi gücümün gereken varlığıyla tashih edip mahkeme kanalıyla baskıya gönderdim. Hürriyet Gazetesi tabi ki ne tekzip eder ne de yayınlar. Bir şey değil hocam korkarım bunlar böyle devam ederse millet bizi tam bir terörist zannedecek zaten burada idare hariç olsun mahkumlar ve diğer şahısları te-

dirgin ediyor. Ve bana karşı değişik tavır olmaya itiyor. Bu da beni çok üzüyor ve ayrıca tedirgin ediyor.

Bilirsiniz hocam, insan kendi kendisinle şüphe etmeye başlıyor. İnanın sol kolum iki gündür uyuşuk bir vaziyette. Sıkılıyorum. Ne kadar insan üzülmiyeyim derse desin o kadar daha çok tedirgin oluyor. İdareyle sevgimiz saygımız vardı korkuyorum böyle durumlar bunu da etkileyecek. Her ne kadar onlar bana karşı bir abi, bir büyük insan olarak teselli ediyorlar ise mahkum ve başkaları böyle düşünmüyor. Bilemiyorum böyle yayınları nasıl durduralım. Başbakana mı yoksa Sayın Cumhurbaşkanı'na mı yazalım. Bu husus hakkında bana bilgi verirseniz sevinirim.

Evet hocam gözlük ve ilaç masrafı olarak biraz borçlandım. Bir gözlüğümü de alamadım. Param olmadığı için aşağı yukarı on bine yakın. Gözlükler ateş pahası gibi 8 bin 200 TL. tuttu. Bunun 3500'ünü verdim daha da vereceğim. Herhalde yollamış olduğunuz 10.000 Türk Lirasını ilaçlara ve diğer gözlüğüme yetiştirmeye çalışacağım.

Sizi çok özledim hocam. Boş bir zamanınız olursa muhakkak sizi ziyarete beklerim.

Şimdilik kesmek istiyorum. Biraz göz ağrısı, biraz sıkıntı ne yapalım Allah büyüktür. Yakında size tekrar yazacağım. Eğer kitap ve dergi yollarsanız lütfen şu adrese yollayın. Usumi Kırtasiye, Barbaros Mah. Atatürk Cad. 115/A Çanakkale. Ve kitabın üstüne ismimi yazmayı unutmayın.

Sevgiler saygılar. Ellerinizden öperim. Selamlar.

Hayko.

20 Nisan 1985

Sevgili Hocam,
Merhaba.

Nasılsınız umarım iyisinizdir. Beni soracak olursanız Allaha şükür iyiyim. Bilirsiniz cezaevinde yuvarlanıp gidiyoruz. Herkes ümitli burada yo 23 Nisan'a ya do 19 Mayıs'ta bir indirim bekliyorlar. Bilemiyorum kendimi bu ortama kaptırmak istemiyorum. Fakat insan hali ne de olsa biraz ümitleniyor. Umarım son yazdığım mektubum elinize geçmiştir. Ayrıca yollamış olduğunuz 10.000 TL.'de aldım. Çok teşekkür ederim. Sizlerden başka dostum da kalmadı, beni arayan. Bu son Hürriyet gazetesi'nin yazdığı makale beni ciddi moral bozukluğuna uğrattı. Şaşırdım kaldım. İnsanlar ne kadar düşüncesiz, ne kadar anlayışsız oluyorlar. Beni çok sıkıntıya boğan bağlı bulunduğum din kuruluşunun bu konularda sessiz kalışı beni sanki bir boşluğa kendi başıma bırakmış olması bu da çok çok üzücü ve sıkıntılı bir durum. Ne yapalım Allah büyüktür hocam. Biz bu ülkeyi seviyoruz. Ve burada yaşamak istiyoruz ama bu gibi tatsız saldırılar insanın içindeki Vatan sevgisini öldürmeye, soğutmaya yol açıyor.

Geçen hafta Adalet Bakanlığı'nın emri ile sağlık durumum kontrol edildi, bilemiyorum niçin, biliyorsunuz Psoriasis ve gözlerim çok nazik herhangi bir moral bozukluğunda hemen kendisini göstermeye başlıyor.

Her neyse Hocam umarım benim sıkıntılarımla sizin başınızı devamlı ağrıtıyorum. Siz nasılsınız. İşleriniz ve kitaplarınız nasıl gidiyor, yeni kitabınızda da başarılar dilerim. Sayın Hocam umarım bizim «Sevgili» ile görüşme imkanınız oldu ne olur hocam eğer zamanınız müsait ise bir uğrayın defalarca mektup yazdım cevap alamadım. Mek-

tuplarımın eline geçmiyeceğini umarak yazmıyorum. Çünkü başkasının eline geçmesini istemiyorum. Ne yapayım Hocam hayatta tek sevdiğim insandı. Cezaevi onu da benden ayırdı, bu soğuk duvarlar sevgilileri, Anneleri ve Babaları ayırıyor birbirinden. Ama benim sevgim sonsuzdur. İnsan sevgisi olmadıkça yaşayamaz. Varsa insan şu dünyada sevgisi için vardır.

Umarım yakında bana yazarsınız.

Şimdilik bu kadar hocam haftaya tekrar yazacağım yeni evinizde inşallah rahatsınızdır.

Sizi sevgi ve hasretle kucaklar, ellerinizden öperim.

Sevgiler ve saygılar

Hayko.

Karasunlar Köyü, 18 Haziran 1985

Sevgili Hayko,
Merhaba.

Pırıl pırıl gözlerinden öperim. Gözlerine iyi bak.

Hatırlayacaksın, Sultanahmet'te duvar yazılarım vardı; gecenin belli veya belirsiz saatlerinde aklıma ya da içime düşenleri duvara yazıyordum. Bunlardan birisi şöyle: «Ben görmeyince daha iyi görüyorum».

Dün sabah aldığım notu da aktarayım: «Dizlerim tutmuyor, aklım açıldı».

Her ikisinde de bir bağlantı var; teorik insan, somut'tan uzaklaştığı ölçüde gerçek'e daha çok yaklaşıyor.

Ancak yine de gözlerine dikkat et. Daha çok gençsin, sevdiklerini göreceksin. Belki göz, en çok sevgiliye bakmak içindir.

Seni ihmal etmemeye çalışıyorum. Ancak üzerinde planladığımdan daha büyük bir yük var. Üstelik eksik olmayan dostlar sık sık arıyorlar. Geçen gün bir davası için Öznur Ankara'ya geldi. Köy'de kaldı. Senin de kalacağın odada kaldı. Öznur'o söyledim, tekrarlıyorum «insan bir bakıştır». Gözlerine dikkat et ve bana yaz:

Cilt hastalığın nedir, bunu bilmiyordum, bunu da yaz. Hastaneye kaldırmıyorlar mı? Lütfen ve acele ayrıntılı bilgi gönder; resmi yerlere ve gereken yerlere başvurmam gerek. Sen artık hakkında verilmiş hükmü çekiyorsun. Hakların var.

Artık uzun hapisliği tamamlayıp çıkanlara rastlanıyor. Bir arkadaşımız Çanakkale'den geldi, senden haber getirdi. Dokuz yılı doldurmuş. Daha önce tanışmıyordum. Kitaplarıma beğenisini ve tanışmak isteğini dile getirdi. Hafta sonunda, Sultanahmet'ten Haydar Duran çıkageldi. Mü-

ebbet beklerken ve ayrıca Sağmalcılar'dan bir yedi yılı varken, hepsini çözmüş ve on bir yılı tamamlayıp geldi. Aslan gibi.

Sana gereksiz umut vermek istemem. Sultanahmet konuşmalarımızı hatırlarsın. Turgut Özal çok sıkıştı. Kimse yerinde olmak istemez, sanıyorum. Benim son çıkan kitabımda hep adı «Bakanlar Kurulu Başkanı» olarak geçiyor. Başbakanlık koltuğuna oturduğu zaman iyi-kötü bir af çıkaracaktır. Henüz başbakanlık koltuğundan uzak görünüyor. Umarım, sonbahara kadar başbakan olduğunu hatırlar ve bir af çıkarır. Bunun içine girmeni diliyorum.

Para gönderdim.

Sağlığım hakkında not: Senede bir ay vücudum beni taşımıyor. On yıla yakın çekiyorum. Artık açıkça söylüyorum, fazla çalışmadan oluyor. Doktorlar, çare olarak beynimin çalışmasını yavaşlatmayı bulmuşlardı, bunun için uyutucu almamı söylüyorlardı, bir süre yaptım. Şimdi yapmıyorum: Ağrıyı irademle yenmeye çalışıyorum. Bir ay kadar yerlerde sürünüyordum. Yemek yemem zor.

Demin dizlerimin tutmamasını bunun için yazmıştım.

Artık benim bir parçam oldu. Senede bir ayım böyle geçiyor.

Aristotales, acıma'yı, layık olmadığı yere düşen insan karşısındaki duygu, olarak tanımlıyor. Ağlamak ise, insanın kendisine acımasıdır. Sen layık olmadığın yerdesin, buna inanıyorum. Ağlamanın rahatlatıcı olduğunu biliyorum; ancak lütfen sevgi pınarlarını kurutma. Çektiğin acılar, daha büyük bir yürek için besin olmalıdır.

Zamanın ve mekanın dışına çık, lütfen; yüreğini büyüt. Çıktığında eksik kalan sevgi günlerini giderebilmek için yüreğini büyüt. Çıktığında bir gün iki günlük sevmelisin.

Zaman bir ritm'dir, bir tempo. Saat, bir sarkaç'tır, pendelum. Sultanahmet'te ben, 'özgür' insanın güneşin hareketine dayalı ritm'ini, pratik zamanını reddettim. Daha sonra, aynı yerde elli yıl kadar önce Nazım'ın da aynısını yaptığını buldum. Geriye kalan kısa veya uzun zamanı geçirmek için mutlaka kendi ritm'ini bulmalısın.

Bana .....'nin Halaskargazi'deki adresini yazar mısın? Nişantaşı'ndaki mağaza kapandı. Ben de bu ara İstanbul'a gidemiyorum. Sekiz yıllık dava için bilirkişi bulmakta güçlük çekiyorlar. Üniversite öğretim üyeleri çekiniyor: «Suç var» deseler, Sulhi Dönmezer'den kötü olmak var. Suç yok deseler, tavşan pislikleri, idarenin kızacağını düşünüyorlar. Bu nedenle geçen ay duruşma olmadı ve ben de İstanbul'a gitmedim.

Hilmi Baydar'ın Çanakkale'de avukatlık yaptığını hatırladım ve işittim. Ben yazacağım. Sen de Çanakkale Barosu - Hilmi Baydar diye bir mektup yaz, lütfen. Benim de yazacağımı anlat. Senin vekaletini alsın, hastalığınla ilgilenebilir. Buradaki dost avukatlar bana adresini bulacaklar.

On beş gündür, sana yazmak için, daktilo başına oturdum. Benim hastalığımın özelliği, oturmamım da ağrı vermesi. Vücudum taşımıyor. Herkesin ruhu vücudunu terkediyor, benim de vücudum beni bırakıyor. Ne ise ki, yılda bir oy ile idare ediyorum.

Zamanın var. Sık sık mektup yaz.

Dertlerini yaz.

Hilmi Baydar'a mektup yazmayı ve bana .. ...'nin adresini göndermeyi unutma. Parayı alınca bildir. İhtiyacını yaz.

Gözlerinden öperim.

Sana gönderdiğim İngilizce ve el işi kitapları geri geldi. Kitap göndermiyorum.

Şansızsın, uzun yatıyorsun. Şanlısın, din adamısın. Senin ve benim türümde yalnızlık, zahmet ve acımasızlık, gerçek'e, ışık'a yaklaşmanın en kesin yoludur

Gözlerinden öperim.

Yalçın Küçük

Çanakkale, 20 Temmuz 1985

Sevgili Hocam
Merhaba,

Sevgi ve hasretle ellerinizden öperim. Umarım simdi daha iyi ve sıhhatlisinizdir. Kendinize iyi bakın sizin için daima duacıyım.

Mektubumun gecikmesinin sebebi birkaç haftadır doktorla devamlı temas halindeyim. Gözlerim için mektup bile yazmayı yasakladı.

Yollamış olduğunuz 10.000 TL. aldım. Çok teşekkür ederim, bana yollayacağınız kitapları yazacağım. Şuradaki adrese yollayınız lütfen. Cezaevinde genelde yapılan bir durum adres şu :

USUMİ KIRTASİYE BARBAROS MAH. ATATÜRK CAD. No: 115/A ÇANAKKALE. Lütfen ismimi yazmayı unutmayın kitapların üstüne. Beni hiç ihmal etmiyorsunuz hocam bunu biliyorum. Sizin işlerinizin yoğunluğu Üniversiteye yeniden müracaatınız bunlar sizi devamlı meşgul eden olaylar. Ben sizin iyi olmanızı ve sıhhatli haberinizi duyayım o yeter bana.

Cilt hastalığım psorasis yani sedef yaygın bir durumda. Vücudumun her tarafına. İki kere hastaneye gittim ilâçlar hep aynı psikolojik bir olaymış devamlı moralimi yüksek tutmam gerekirmiş. Buradaki doktor hastanedekilerinden daha faydalı elinden geleni yapıyor bu arada ilâç reçetesini Patrikhaneye yolladım. Fakat bir haber alamadım henüz. Çok yüklü bir meblâğ tutuyordu.

Gözlerim ise astiğmat son aşamasına gelmiş, doktor çok dikkat etmemi istiyor. Göz doktoruna çıkmak bir mesele burada. Hastaneye gitmek gerekiyor. Ve çok kişi aylardır sıra bekliyorlar.

İşte bunlar hocam. Ama ne kadar da olsa insan dayanmasını bilmesi gerek öyle değil mi? Biz de şu dünyada neyiz ki bir buğday tanesi. Çoğu insanlar hayatlarından şikâyetçi olmadan, dertlerini anlatamadan, sevgiyi, kardeşliği, insanlığı, barışı, şu dünyanın güzelliğini göremeden ölüyorlar. Afrika'da. Bizler şikâyet etmişiz neye yarar. Bazen arkadaşlara diyorum. Fasulye, nohuttan şikâyetçi olmayalım bak bulamayanlar da var. Bana rahipliğin tuttu yine diyorlar. Şarlatanlık, zorlama, yağma, oyun garaz, entrika, kin, önyargı, rekabet v.s. Bunlar şu dünyamızın hastalıkları bizleri düşünmeye zorlayan. Bizler birbirimizi sevmeye zorlayan noktalar. Ben ağlamışım sevgilimin arkasından neye yarar. Çünkü bir başka yerde benim bir başka kardeşim benim gibi mutluluğu tadamamış.

Şu dünyayı düzelten, dengeye sokan şey olan sevgi. İçimizde uçup gidiyor. Nefret, kin doluyor içimiz neden. Sevgi ki insan bir Tanrı'nın ilk gün Ademi yarattığında vermiş, bahşetmiş bizlere. O sevgi ki dağlar yıkan, imparatorluklar kuran sevgi. Biz bulamıyoruz onu. Sevgilinin Halaskargazi'deki adresini tam olarak hatırlamıyorum ama Rumeli Caddesine dönmeden solda çocuk mağazası olacak. Görüyorsunuz hocam insan cezaevinde neleri dahi unutuyor. Sevgilinin uzun zamandır yazmayışı çekingenliği, ne yazık ki, iyiye işaret değil. Bu benim şansım mı nedir hocam. Birini seviyorum, aşık oluyorum kuş gibi uçup avucumdan kaçıyor. Ne güzel planlar yapmıştık, geleceğimiz için hepsi bu soğuk demir kapılar ve duvarlar yıktı aldı götürdü.

Neyse hocam, biraz olsun sizinle sohbet ettik, içimi açtım. Acıyla dolu inanın, ağlama diyorsunuz. Gözyaşları bir kurtuluş belki ama tutamıyor insan. Niye bizler sevgi için herşeye karşı göğüs geremiyoruz ve korkuyoruz.

Toplumumuzun veya insanların ne dediği önemli mi niye hür değiliz düşüncelerimizde sevgi ile bağlanmak birbirine zor mu bu günah mı? Biz ki yemin etmişiz insanlığa yardım etmeye, nerede nefret varsa oraya sevgiyi. Nerde yalnızlık varsa oraya bağışlama ruhu, nerede anlaşmazlık varsa oraya uyum, ahenk, nerede hata, yanlış-

lık varsa oraya gerçeği, nerede ümitsizlik varsa oraya ümit, nerede sıkıntı varsa oraya neşe sevgi, ve barış getirmeye çalışıyoruz. Ve kendimiz bu sevgiyi bulamıyoruz. Bazen diyor Allaha ismarladık, Tanrı ve güneş sizler ki benim ruhumun üstünde ışıldıyorsunuz. Ben gidiyorum uzayın derinliklerine, ben de bir yıldız olmaya. Yıldızlar nedir ki parıltıdan başka. Onlar ümitsiz sevgilerin, ruhların, kalplerini ışıldayan birer ışıktan başka. Çok kederli ve mutsuz olarak bağırmak istiyorum. Sonbaharın gelip de baharın güzel kokusunu silen ve baharla beraber kaybolan bir yaprak tanesiyim ben diye.

Bunlar sonu acı, zahmet ve acımasızlık hepsinin sonu ışıktır. O ışık ki içimizde yanıp bizleri aydınlatan. O ışık ki seneler ve seneler önce Adem'in yapmış olduğu hatayı ve suçu temizleyim, bizim ruhlarımız kurtaran ve barışı sevdiren. Karanlığa karşı cephe aldıran IŞIK. Onu hiç ama hiç kaybetmeyeceğiz. Gözlerimiz onun parıltısını görmez belki ama hissederiz onu ruhumuzda içimize. Sıcak bir havada, hafifçe esen bir rüzgâr gibi insanı okşayan, hayat veren.

Hilmi Baydar'a yazdım, umarım eline geçer, sizi sıktıysam özür dilerim. Kendinize iyi bakın, inşallah şimdi daha iyisinizdir. Sizin sağlığınız için her gece dua ediyorum. Kendizi yormayın, sizden üzücü haber almak istemiyorum, doktorları dinleyin. Söylediğiniz gibi İRADE HER ŞEYİ YENER'

Ellerinizden öperim.
Selamlar ve saygılar.
En iyi günler sizinle olsun. Öperim.

Hayko

Not: ERNEST RENAN'IN İSANIN HAYATI diye bir kitabı vardı. Sultanahmetde iken Muammer Abalınındı. Eğer onunla görüşüp bana yollayabilirseniz sevinirim. Küçük bir araştırmam var onun için. Herkese selam ve sevgiler... Bir de eski LİFE DERGİSİ bulursanız.

HAYKO MANUEL ELDEMİR
ÇANAKKALE CEZAEVİ B/2
ÇANAKKALE

11 Eylül 1985

Sevgili Hocam
Merhaba,

Gözlerinizden öperim, umarım sıhhatli ve neşelisinizdir. İşlerinizin yoğun olduğunu biliyorum. Allah kolaylık versin. Sizin sağlığınız için devamlı duacıyım. Yollamış olduğunuz üç kitabı da aldım. Çok teşekkür ederim.

Beni soracak olursanız bildiğiniz gibi iyi sayılır. Gözlerimin rahatsızlığı devam ediyor. Şu günlerde tekrar hastaneye gideceğim. İltihap kapmış. Revirdeki ilaçlarla idare ettim. Fakat doktor hastaneye gitmemi mecbur etti. Kurban Bayramı nedeniyle yollamış olduğum kart umarım elinize geçmiştir. Açık ziyaret oldu burada da bayramın ikinci ve üçüncü günleri. Ne yazık ki bizim ziyaretçimiz yoktu. En güzeli de bayramın ilk iki günü mahkumların birbirleri ile koğuşlar arasındaki bayramlaşma oldu. Bu çok güzeldi. Herkes arkadaşına sarılıp bayramlaştı ve selamlaştı.

Bazen kendi kendime keşke Türkiye'ye gelmeseydim diyorum. Fakat öbür taraftan iyi ki geldim ve sizler gibi iyi ve değerli arkadaşlar ve hocalar tanıdım. Bu benim için çok kıymetli bir hazine oldu. Geceleri uykusuz kalıyorum, bazen geçmişi ve çıkınca neler yapacağımı düşünüyorum. Sevgililerden uzak, soğuk şu dört duvarlar arasında bir martı sesi sabahları, geceleri de anlamlı öten bir baykuş sesini bir gitarın veya Şopenin veya Mozart'ın müziği gibi geliyor insanın kulağına. Alıştık hocam, acılarla ve sevgililerimizin yokluğuna. O büyülü tuhaf sıcaklığından hakikaten vazgeçmek imkânsız. İnsan onunla yaşamış o mistik havayı unutur mu hiç. Ah! şu cezaevi. Korkularımla ne mektup, ne de bir satır yazmayı dön de-

meye usanıyor insan. Çünkü bir taraftan saklanıyorum bilerek belki gururum onun için herhalde.

İnsanın içini, neşesini, mutluluğu veren o sevgi pınarları sanki kurumuş gibi geliyor artık. Ama hakikaten insan değerli şeyleri burada daha iyi anlıyor. Hatalarını, yanlışlarını ve yaptıklarını.

Ah.. Hocam ne olurdu onlar da bizleri özleseler! Onlar da isteseler gözlerimizle buluşmayı. İnsanın tüm hareketlerini ve düşüncelerini kalbin atışının aynası olan gözlerle buluşabilseler ne olur? Unutmak istiyor insan ama her şey sevgiliyi hatırlatıyor. Ve bazan gözyaşı doluyor. Şarkıları dinlerken. Ah, o gözyaşları insana sanki hayat veriyor ağlamakla.

Cuma gününden beri yataktayım, bugün daha yeni kalktım. Havaların birdenbire değişmesi ve Çanakkale'nin rüzgârlı oluşu soğuk almama yol açtı. Neyse yine ucuz atlattım hocam. Ateşim yükselmiş ve sayıklamaya başlamışım. Şimdi çok iyiyim, bugün doğum günüm Ne güzel doğum günü olur değil mi hocam cezaevinde.

Görüyor musunuz hocam unutmuyoruz dışardaki alışkanlıklarımızı. Arkadaşları hep güldürmeye çalışıyorum. Onlar da Hayko sen çok yaşa e mi? diye hitap ediyor. Bu benim iç yanım hocam, kendim üzülmüşken başkaların mutlu ve neşeli olması biraz olsun beni de sevindiriyor.

Neyse hocam umarım sizden yakında haber alırım. Af için bayağı herkes ümitli. Daha doğrusu infaz sistemindeki değişiminden yararlanma gibi bir şeye. Bana bazen soruyorlar «ben daha hazır değilim şu sırada bir şey çıkarsa tüm planlarım altüst olur diyorum» gülüyorlar.

Unutmayım hocam sizden bir ricam var. Siz tahliye olmadan BİZANS TARİHİ ile ilgili bir kitap okumuştum. Eğer onunla işiniz bittiyse bana da gönderir misiniz yarıda bıraktığım bölümler vardı, eğer mümkünse.

Sevgiler, saygılar ve selamlar.

Ellerinizden öperim.

Neşeli, sıhhatli ve mutlu günler kendinize iyi bakın.

Hayko

27 Ekim 1985

Sevgili Hocam
Merhaba

Nasılsınız, umarım iyisinizdir. Yollamış olduğum mektup umarım elinize geçmiştir. İnanın gazetelerden okuduğum zaman çok üzüldüm. Fakat biliyorsunuz hocam, bunlar önemli değil, önemli olan insanın yaşaması ve doğruyu ve yanlışı geleceğin ortaya çıkacağını umutla beklemesidir. Size geç yazdığım için özür dilerim, daha önceki mektubumda da belirttiğim gibi göz doktoruna gitmem gerekiyordu. Ve bu pazartesi gününe kadar gidememiştim. Dün değil evvelsi gün Çanakkale Cumhuriyet Savcısı tarafından sağlık kontrolu için Bakanlık tarafından gelen emre uyularak hastane ve diğer kontrollerim yapıldı. Bir de çok üzüldüm. Çünkü: Gözlüklerimin camları tekrar değişmeye ihtiyaç göründü. Bu arada ikinci gözlüğüm de değişti yakın ve uzak olmak üzere.

Öbür taraftan sizin verdiğiniz öğüte uyarak devamlı neşeli ve mutlu görünüyorum. Ama yüksek tansiyon belirtileri başlamış bir sürü ilaç verdi doktor. İnanın hocam eskisi gibi kızmak bağırmak ve üzüntü yok, inanın ama herhalde kalbimde biriken sıkıntıların acıların belirtileri olması gerekir bu durum. Ama ne yapalım Tanrı büyüktür ve güçlüdür.

Nisan ayında Cumhuriyet Savcılığına beni ziyaret etmek için başvurmuşlar. Onların dediğine göre Patrikhane ama öyle bir durum olsaydı Buyuk Beyler haberdar ederlerdi beni. Ben hemen sizi aklıma getirdim, fakat işleriniz yoğun olması nedeni ile mumkün olup olamayacağını bilemiyorum.

Neyse. Sizin sıhhatiniz nasıl umarım moraliniz yüksek ve iyisinizdir. Üzülmeyin hocam. Sizleri çok, ama çok

özledim. Şu günler. Tanrının izni ile bir an önce bitip gitse de sizlerle tekrar kucaklaşsak. Belki size daha önce de yazdım. Cezası bir sene altında olan veya bir sene kalan İmralı Yarı Cezaevine gönderiliyor, tabii ki iyi hal ve uyumlu olması şartı ile. Ben de burada bir senemi doldursam bu kanundan yararlanacağımı sanıyorum.

Kışlık bazı giyeceklere ihtiyacım olacak diye bizim Patrikhaneye yazdım, yalnız Patrik herhalde Amerika ve Sovyetler Birliği'ne bir geziye gitmiş, ilgilenip ilgilenmeceklerini bilemiyorum. Zamanım okumak, yazmak, resim gibi işlerle geçip gidiyor. Vakit geçiyor hocam ama kalbler sıkıntılı ve üzüntü ile dolu. Sevgi ile coşan kalbim sanki sıkıntıdan boğulmak gibi bir hal alıyor. Üzüntümü içime atıyorum bu yüzden olacak sedef hastalığım şu günlerde azmış bir durumda. İsviçre'de Amnesty International'da üye bir arkadaş bir ilaç gönderdi çok yararını gördüm.

Yazım için kusura bakmayın hocam daha gözlüklerim gelmedi. Herhalde epey zaman olacak. Mektubumu burada kesiyorum, umarım yakın bir zamanda sizden haber alırım. Biliyorum beni unutmadığınızı ve sevdiğinizi.

Satırlarıma son verirken size ve diğer arkadaşlara neşeli günler ve mutlu yarınlar dilerim, üzülmeyin her şey iyi olur.

Again take much care - Always think of the Rainbow behind the cloud - with much love and health.

Sevgiler, ellerinizden öperim.

Hayko

Hayko'nun Y. Küçük'e gönderdiği kartlardan birisi

4 Kasım 1985

Sevgili Hocam!
Merhaba

Mektubunuzu alır almaz hemen cevap yazıyorum. Sizden haber almak beni çok sevindirdi. Umarım iyi ve sıhhatlisinizdir.

Size iki veya bir hafta önce yazmıştım, umarım mektubum elinize geçmiştir. Geçen hafta içerisinde Adalet Bakanlığından gelen emirle sağlık kontrolünden geçtim. Ne yazık ki bu sene içerisinde bu ikinci göz doktoruna gidişim. Gözlüklerimin camları değişti, iki gözlük kullanmam gerekecek, biri yakın, diğeri uzak için Bu da bir hayli masraf olacak benim için. Receteleri aldım ve yolladım gözlükçüye.

Deri hastalığıma gelince; moralim iyi olduğu zamanlar sedef namına bir şey kalmıyor. İsviçre'den gelen bir ilaç bana çok yardımcı oldu, Tanrıya şükür şimdilik iyi durumdayım. Yalnız moralimi iyi tutmam lâzım, bu da ne kadar iyi olup olmadığımı gösterir. Son doktor muayenesinde yüksek tansiyon ortaya çıktı. Doktor ilâçlarımı kontrollü bir vaziyette almam gerektiğini söyledi. Biraz canım sıkıldı. Şimdilik bomba gibiyim. Biraz da kilo aldım. Ama eskisi gibi olmak ta istemiyorum.

Sevgili için üzüldüm Hocam. Biliyorum sizin yoğun işleriniz içerisinde benim de dertlerimle uğraşmanız ve düşünmeniz beni çok sevindirdi. İnanın mektubunuzu okuduğumda gözlerim yaşardı. Hocam lütfen size zahmet olmazsa bulun onu. Biliyorum son ziyaretimde gözleri yaşlı bana yeni bir hayat kurmaya çalışacağım demişti. Hayatta ilk defa böyle büyük bir sevgi ile ona bağlandım. Ama başıma gelenler bu büyük sevgiden kopmamıza neden ol-

du. Benden kaçsa bile onu hâlâ seviyorum. İçim kan ağlıyor. Rüyalarımda uyanarak bazen onun ismini sayıklayarak uyanıyorum. Bilirsiniz sevginin ne olduğunu. İkimiz de büyük acılar çektik. O belki okuyamayacak belki bu sözlerimi, gözyaşlarımla yazılmış sözlerimi. Aşkımın sembolü olan bu sözler. Tanrının önünde yalvarıyorum ona acı çektirdiği için. Ama mutlak bir gün döneceğim Hocam ona. Cezam azaldığında bir sene veya daha altında olduğunda İmralı Yarık Açık Cezaevine gitmek gerekebilir. İyi hal gösterenler yararlanıyor, bu yasadan ve evlerine ziyaret dahi yapabiliyorlar.

Her neyse. Kitapçının adresini tekrar yazıyorum. Lütfen kitabın üstüne ismimi yazmayı unutmayın. USUMİ KIRTASİYE, BARBAROS MAH. ATATÜRK CAD. No. 115/A ÇANAKKALE//TÜRKİYE diye postalayın.

Mektubu postaya yetiştirmek için acele ediyorum. Umarım yakında sizden haber alırım. İyi haberlerinizi bekliyorum.

BE ALLWAYS Joyful. Give thank whatever happens. Many many gratitutes. Much LOVE.

Hayko

Karakusunlar Köyü, 27 Ekim 1985

Sevgili Hayko,

Bilemezsin ne kadar mahcubum ve Seni ne kadar çok özledim. Mektup yazmakta ve para göndermekte çok geciktim. Mektuplar birikti, hepsini ayırdım; bugün yarın derken, uzadı durdu. İstanbul'a geçen gidişimde .....'yi aradım, sana yazacaktım. Bu hafta yeniden gidiyorum, hâlâ mektup yazamadım.

Artık yazıyorum.

İstanbul'dan acele para göndereceğim.

Önce .....'den haber vereyim: Ne yazık, görüşemedim. Çünkü çalıştığı yeri değiştirmiş. Ayrılmış. Oradaki tezgâhtar kızlarla konuştum. ..... Mağazası'na geçmiş ve oradan da ayrılmış. Kendisine yeni bir hayat kurmaya çalışıyormuş.

..... ile görüşmeye bir hanım arkadaşımla birlikte gittim, güven vermek istedim. Olmadı. Tezgâhtar kızlar, uzun bir yolla bulabileceğimi söylediler; bir tür iz sürmek. Gerekli görmedim.

Bu gittiğimde tekrar ararım. Ancak yalnız Seni rahatlatmak için ararım. Yoksa, herhangi bir sonuç ya da yakınlık beklemiyorum.

Sen bana sağlığından haber ver. Gözlerin ve sedef hastalığın nasıl oldu? Hapishane koşulları nasıl? Moralin nasıl?

Doğrusu bana hiç net yazmıyorsun.

Lütfen, Senin için zahmet olacak, ama benden kitap istediğin her mektubunda kitapçının adresini de yazmayı unutma. Mektupların duruyor, saklıyorum, fakat hangi mektupta adres yazdığını hatırlamıyorum. Bizans Tarihi

hazır; gönderirim. Bir daha adres yazarsan da bir tarafa not ederim.

Ne yazık, Turgut Özal ve partisi, içerdeki mahpusların moralı ile oynamakta sakınca görmüyor. Af haberlerini, Avrupa'da, Avrupa Konseyi ve Parlamentosu içinde Türkiye ile ilgili tartışmaların bir parçası olarak kullanıyor. Muhalefette ise af düşüncesi tümüyle yerleşti. Bugünkü Hürgün'de benim Ankara'daki avukatımın güzel bir af yazısı çıktı. Devlet Başkanı da af konusunda tutumunu yumuşatıyor. Ancak yine de tam bir belirsizlik var. Yalnız yine de Halkçı Parti'nin ısrarlı isteği önemli olabilecek.

Yoğun çalışıyoruz. Doğrusu mahkemelere savunma hazırlamak iyice zamanı alıyor. Sana mektup yazmakta gecikmem de bu nedenle. Ankara'da 27 sayfa ve İstanbul'da yine 27 sayfa yazdım. Kitaplarımı bir kez yazıyorum; savunmaları bir de temiz yazıyorum. Bir yığın arkadaşımın mektupları bekliyor.

Bunun dışında İstanbul'da Doğan Avcıoğlu'nun mezarına gideceğim, kitap fuarında kitap imzalayacağım. Bunları yapmadan da olmuyor.

Bu mektubu yine acele yazdım. Yoksa uzayacak. Şu anda Türkiye'de bir tıkanıklık görülüyor. Ancak bir yandan bir açılım için zorlanıyor. Avrupa Parlamentosunun almış olduğu karar çok sert; öyle Turgut Bey'in «onlar düşünsun» demesiyle geçiştirilecek türden değil. Avrupalılar da biraz kızmaya başladılar: Gelen heyetlere söz veriliyor geçiştiriliyor.

Lütfen bana sağlık durumunu acele bildir.

Gelecek mektubumda daha iyi ve umutlu haberler yazmayı umut ediyorum. Senin sabırlı ve güçlü olduğunu biliyorum. Biraz önce Gülçin Hanım'a mektup yazdım; insanı bir ölçüde de yaşamını riske etmesi insan yapıyor. Sen bunu gerektiğinden çok çektin.

Hayko, çektiklerinin ateşinde arınıyorsun. Çektiklerinin hepsini unutacaksın. Ancak insan olarak yaşamı sevmeyi unutmamaya çalış.

Ateş arındırıyor; ancak insanı insan yapan özelliklerden de arınmamalı. Sevmeyi, gülmeyi, inanmayı, inat et-

meyi unutmamalı. Bir din adamı olarak sana bunlar gerek; umutsuzluk, en çok bir din adamına yakışmaz.

Seveceksin.

.....

Kimi insan otların, kimi insan balıkların çeşidini bilir
ben ayrılıkların
Kimi insan ezbere sayar yıldızların adını
ben hasretlerin
hapislerde de yattım büyük otellerde de
açlık çektim açlık grevi de içinde ve tatmadığım yemek
yok gibidir

.....

kansere yakalanmadım daha
yakalanmam da şart değil
başbakan filan olacağım yok
meraklısı da değilim bu işin
bir de kabre girmedim
sığınaklara da düşmedim pike yapan uçakların altında
ama sevdalandım altmışına yakın

.....

Hapiste de, açlıkta da, sevda da bizim için.

Hapisin, sevdanın yaşı yok.

Ama, inan, çile çeken insan, sevdanın tadını daha
çok alıyor.

Çile, sevda'yı yudum yudum yaşamayı sağlıyor.

Gözlerinden öperim. İstanbul'dan dönünce mektubunu bulmak istiyorum. Sana direnç, diliyorum. Arkadaşlarına ve arkadaşlarıma selamlarımı söyle.

Yalçın Küçük

Çanakkale, 11.12.85

Sevgili Hocam
Merhaba

Umarım son yollamış olduğum mektubum elinize geçmiştir. Yollamış olduğunuz 20.000'— TL sını aldım. Çok teşekkür ederim. Gözlüklerim için imdada yetişmiş sanki.

Evet, yine bir yılın sonuna geliyoruz. Sizlerden uzak olmak beni çok üzüyor. Ne yapalım buna da katlanmak gerek. Günler sanki su gibi akıp gidiyor. Ama yalnızlık insanı bayağı üzüyor ve sıkıyor. Arkadaşlarla şakalaşarak günleri öldürmeye çalışıyoruz ama yalnız sevgilerden dostlardan.

Bunun acısını çok iyi bilirsiniz hocam. Dünyada hiç bir insan yoktur yalnız olmayan. Evet sizler varsınız. Ama uzakta. Özlem. Ah. Şu soğuk duvarlar niçin ayırıyor bizleri. Görünüşe göre az daha beklememiz gerekecek buralarda. Ama ne de olsa beklemek insanı yıpratıyor.

Geçen cumartesi koğuş olarak fotoğraf çektirdik, bir tane de tek çektirdim, size bu mektupla yolluyorum. Gözlerimizin altındaki şişleri olmasa iyi olacak, ama yolluyorum onları. Son gözlük camlarından bayağı iyi görüyorum ve rahatım. Geçen her günün ardından daha da yaklaşıyorum tehlikeye. Umarını yarınçık cezaevine (İmralı Adası'na) gelecek sene bu zaman gidebilme ihtimalim çok büyük. Orada sizler İstanbul'a geldiğinizde görüşebilme ve kucaklaşma imkânımız olacak. Dayanmak gerek.

Yazdığım bazı mektuplar yerlerine ulaşamadığından ötürü C. Savcımıyla görüştüm ve umarım bundan sonra mektuplarım kazaya uğramadan yerlerine ulaşır. İngiltere'den mektuplaştığım bir kilise yöneticisi kötürüm bir

bayanın bana gönderdiği yılbaşı hediyesi (7000 TL) elime geçmedi, çok üzüldüm ve yetkililere ilettim ama giden gelmez ki geri ama dikkatli olmakta bir son uyarı olur her halde.

Bu mektubumu acele olarak yazdığım için özür dilerim. Hep parayı aldığımı size iletmek ve iyi olduğumu bildirmek içindi. Sizin de iyi olmanız için duacıyım. Yakında tekrar yazacağım. Ellerinizden ve gözlerinizden öperim.

Hayko

Not: 1 adet foto.

Karakusunlar köyü, 22 Aralık 1985

Sevgili Hayko,
Merhaba.

Kasım ayı başından beri, çeşitli işler dolayısıyla o kadar yoğun yaşıyorum ki sana mektup yazmayı ihmal ettim. Bu arada bir kez yirmi bin, bir kez on beş bin lira ile Bizans tarihini gönderdim.

Lütfen, bana, her kitap isteyişte, kitapçının da adresini yazmayı unutma: mektuplarını dosyalıyorum. Tekrar Çanakkale'deki adresi bulmam kolay olmuyor.

Mektup yazmayı ihmal ettim, ancak .....'nin peşini bırakmadım. İstanbul'a gittiğimde aradım. Bulamayacağımı anlayınca, sizin cemaatten dostlarıma rica ettim. Bulacaklar. Mektup yazmanını sağlayabileceğimi sanıyorum.

Biraz önce korku ülülerini yanmaya başladık: henüz tam değil. İnsanlar korkmamaya başladılar. Henuz tam değil. Ancak bir dönemin geride kaldığı anlaşılıyor.

«Bizler şimdi utanıyoruz». Türkiye Cumhuriyeti'nin Beş Avrupa Ülkesi ile imzaladığı anlaşmadan utanıyoruz. Onurumuz kırıldı Hanım için on iki yıllık bir dava daha açıyorlar, boş kalmamam için. 1977 yılında katıldığım bir toplantıyı bulmuşlar Yapılan anlaşma davaları etkileyecek, açıkça yazılıyor Arkadaşlarımızın hapislik süreleri kısalacak, nitekim Barış Davasında en azından kesinleşme olmadı. Butun bunlara karşın sevinemiyoruz, sevinemiyorum. Bize yakışmaz.

Bu ülkenin Adalet'inin gölge düşürülmemeli.

Af yeniden gündeme geldi. Kitaplarımı okuyormusunuz: Turgut Özal için yazdıklarım ortada, henüz devlet yönetiminin D'sini bile öğrenemedi. Beş Avrupa ülkesi ile ilgili anlaşmadan sonra yeniden af formülleri aradı.

Size çok fazla umut vermek istemem. Çünkü artık yabancılar da Özal'ın sözlerine güvenmiyorlar. Gerçi bu nedenle işi bir ölçüde daha sağlam tutmak istiyorlar ama yine de güvenmiyorlar.

Gülüyorlar.

Türkiye'de insan hakları ve hapishane durumu ile ilgili araştırma yapmak isteyen yabancılar beni buluyorlar. Bildiğimi anlatmaktan geri kalmıyorum. Ayrıca bizlerden görüşecek isim istiyorlar. Anlattıklarımı, açık oturumlarda da söylüyorum, Mahkemeler'de anlatıyorum. Saklı değil. Hep açık oluyoruz.

Size fazla umut vermek istemiyorum, ancak, umudunuzu da kırmak istemiyorum. Af, artık yeniden gündemdedir. Sen her formülde dışarda olacaksın, bunda kuşku yok. Çilenin çoğunu çektin, seni sağlığına kavuşturmak benim ve bizlerin işi. Moralini yüksek tut.

Unutma yaşamak yoğunluk, mutluluk derinliktir. Sevgiliye kavuşmanın anı, yüzlerce yıllık çileye değer, kavuşacaksın. Sonra yüzlerce yıl ne demek; inanmış insanlar zamanı, dünyanın güneş etrafındaki hareketine göre ölçmezler. Zamanı durdurabilirsin. Durdur, zamanı.

Sağlığını ihmal etme.

Neşeli ol.

Türkiye'de hapishanelerin hepsinden mektuplar geliyor. Şimdi burada bunları cevaplıyorum. Her taraf kar, ter temiz, bembeyaz. İnsanın inanın içi türünden.

İnanan insan için çile yoktur, hepsi yaşam.

Şimdi bu mektupla birlikte Çanakkale Cezaevi Müdürlüğü'ne başvuruyorum. Seninle görüşmem mümkün mü soracağım. Mümkün olursa, gelirim.

Lütfen sen de izle ve bana bildir.
Belki Öznur'u da alırım, bir avukat bulunsun.
Sevgiler.
Sonu görünüyor.

Türkiye'de çok karanlık bir dönemde, herkesin umutsuzluğun karanlığına gömüldüğü bir zamanda, dostum Adalet Ağaoğlu'na söylemiştim, bir kuyunun dibinden sızan aydınlığı görebiliyorum. Sizler için de aydınlığı görebiliyorum. Türkiye içinde de görüyorum.

Gözlerinden öperim.

Yalçın Küçük

4. Kasım 1935

Sevgili Hocam
Muhabbetle

Mektubunuzu alır almaz hemen cevap yazıyorum. Sizden haber almak beni çok sevindirdi. Umarım iyi ve sıhhatlisinizdir.

Size iki veya üç hafta önce yazmıştım umarım mektubum elinize geçmiştir. Geçen hafta içerisinde Adalet Bakanlığından gelen emirle sağlık kontrolünden geçtim. Ne yazık ki bu sene içerisinde bu ikinci gözdoktoruna gidişim. Gözlüklerimin camları değiştirildi gözlük kullanmam gerektiğinden bizi yakın edildiği için. Burda hiç hayli masraf olacak benim için Rağıp Bey'i alıp aldım ve gölladım gözlükçüye.

Dişi hastalığına gelince merakdan öldüğüm için. Sedat'ımın bana söylediğine göre hiç olmaz hasta çok yardımcı oldu. Tanrıya şükür şimdilerde iyi durumdayım. Yalnız memleketi iyi bulmamışım. Burda mektebin iyi olup olmadığını göstersin. Son doktor muayenesinde yüksek tansiyon bahsine çıkıldı. Doktor ilaçlarının kontrolle bir müddet almam gerektiğini söyledi. Biraz canım sıkıldı. Şimdilik hemen gitmiyorum. Biraz da kilo aldım. Ama eskisi gibi olmak için çalışacağım.

Kâmi için üzüldüm Hocam. Biliyorsunuz sizin yoğun ilgilerinize ihtiyacınız hasıl olduğundan uğraşmanız ve düşünmenizi beni çok sevindirdi. İlhamın mektubunu okuduğumda gözlerim yaşardı. Hocam lütfen size zahmet olmasın bizim için. Biliyorsunuz son zamanlarda gözlerim yaşlı bana yeni bir hayat kurmaya çalışıyorum demiştim. Hayatta ilk defa böyle büyük bir sevgi ile ayrılandım ama hayatıma gelen bu büyük sevgiden kopmamıza neden oldu. Bundan kaçış bile onu daha fazla sevdiriyor. İçim kan ağlıyor özlemle yanıyorum. Bazen onun ismini söylüyorum.

Çanakkale, 10 Ocak 1986

Sevgili Hocam,
Merhaba.
Yeni Yılınız Kutlu Olsun.

Diyerek, tekrar güzel günler, sağlık ve neşeli günlerin 1986'da sizin ve ailenizle olması için, devamlı duacıyım. Yollamış olduğunuz 20.000 TL. ve 15.000 TL. aldım. Çok sevindim. Çok çok teşekkür ederim. Sizler benim dışarki gözlerimsiniz. Sizleri sevmek, özlemek, ile dolu bir yıl geçti, ama dostluk denilen şey içimizde daha da yüceldi ve kökleşti. Hayatta çok kişiler ile tanıştım hocam ve hala tanışıyorum ve konuşuyoruz. Ama siz benim için, bir BABA, bir ARKADAŞ, bir KARDEŞ gibi yeriniz var. Bilirsiniz Türkçem biraz kıt olduğu için kelimeler bulamıyorum. Sağolun.

Çok güzel bir yeni yıl geçirdik, 18 arkadaş koğuşumuz küçükte olsa süslemeyi ihmal etmedik. Televizyon, şarkı ve türkü dorken bir seno daho geride kaldı. Size söyleyebilirim geçirdiğim en güzel yılbaşı idi.

Mutluluk dolu sevgi doluydu Hocam. Biraz herşeyi unutmuş sanki burada beraber yaşayan ailenin fertleri gibiydik. Önemli olan da bu hocam. Bizler sizin söylediğiniz gibi inanmış insanlarız. Evet sevgililerden uzak, kavuşmanın acısı, anı ve mutluluğunu bağrımıza bastık. Dört duvar bizim dünyamız. Zaman bizler için durmuş dünyamız ve yaşantımız burada. Dört soğuk duvar ve demir kapılar ardında.

En sonunda bizim büyük efendilerden biri Babamın (Rahmetli) eski arkadaşlarından şimdi patrikhaneye bağlı bir papaz rahibe ile ziyarotimo geldiler. Memnun kaldılar ben de sevindim. Eskisi gibi onlara da kızmıyorum.

Çünkü elimizde bir şey yok. Güldüm neşeli göründüm ne yapalım, memnun kaldılar.

Sizin göndermiş olduğunuz mektubu Müdür Beyde okudu ve «ne zaman isterlerse gelsinler görüştürürüz dedi». Tabi ki siz C. Savcısı Ertem Türker Beyle de tel veya geldiğinizde bir izin kağıdı da almanız yeterli olacak. Hiçbir zorluğu yok. Ankara'dan telefonla oroyıp C. Savcısını. Gününü bana bildirirseniz ben de ilgili yerlere başvururum. Gerçi hiç bir zorluğu yok. Bilirsiniz beni seviyorlar ve sayıyorlar.

Af konusu bu sene çözülecek gibi bir durumda uzayacağınıda sanmıyorum. Dediğiniz gibi Aydınlık yakında. Yollamış olduğunuz Bizans Tarihi kitapta elime geçti bilemezsiniz ne kadar sevindim. Çok teşekkür ederim.

1986 umarım Birleşmiş Milletler'in çıkarttığı ve ilan ettiği gibi bir Barış Yılı olur. İnsanlık ne kadar özleminin çektiği Barış, dostluk ve kardeşlik. Bizlerin ufuklarını aydınlatacak ve sevindirici bir coşku ile kavuşacağız sevgililerimize.

Şimdilik bu kadar. Kendinize iyi bakın. Sizin sağlığınız ve mutluluğunuz için duacıyım. Ellerinizden öper, saygılar sunarım.

Selamlar.

Hayko.

17 Mart 1986

Sevgili Hocam
Merhaba

Umarım mektuplarımı almışsınızdır. Nasılsınız, yazılarınızı ve düşüncelerinizi okuyor ve çok seviniyorum. Tekrar konuşmak ne güzel. Türkiyemiz gelişmekte olan bir ülke aydınlıklarla ve mutluluklarla dolu. Sevindirici.

En sonunda infaz kanunu çıkmaya yakın. Sayın Cumhurbaşkanımız onaylarsa ki büyük bir ihtimalle onaylayacak. Benim de aşağı yukarı iki ayım kalıyor. 17 Mayıs 1986 günü tahliye oluyorum. Özgürlüğümüze kavuşacağız. Geçen mektubumda da belirttiğim gibi idamlıklardan ve müebbetliklerden başka yarar yok gibi. Bir genel af daha yaparsa kapatan insanlar birbirine dost eder ve düşmanlıkları yok edici olurdu. Ama bu şartlar altında bilemiyorum buna da şükretmek lazım.

İşleriniz yoğun gibi. Sizleri tekrar görmek ve kucaklamak beni mutlu kılacak. Biraz düşünceliyim son günlerde - sakın aklınıza gelmesin buranın deyimiyle tahliye kokusu diye - hayır dışarıda ne yapacağım diye düşünüyorum. Acaba İstanbul Patrikliği bana tekrar görev verecek mi. Ev bulabilecek miyim. Şu günlerin getirdiği şartlar içerisinde neler yapabileceğimi bilemiyorum. Kendimi dışardaki topluma alıştırmam da zaman alacak biliyorsunuz uzun yattım. Herşey tuhaf, acayip gelecek. Geriye bakıp yitirdiklerimizi düşünürsek sanki dün gibi aklımızda, sanki cezaevine dün girmiş gibiyiz. Ama yılların bizden alıp götürdüğü gençliğimizin en güzel ve sevgi dolu yılları, planlar, görevler...

Ama cezaevinden uzak arkadaşlarda ve bilhassa sizden çok şey öğrendim bu da yeter. Dışarda yıllarca çalı-

şıp elde edemiyeceğim tecrübe ve insanlık sevgisini gördüm, şahit oldum bu yeter bana.

Kaybettiklerimiz hariç onlar acı ve gözyaşları herşey. Kalbin yarası hala kanamakta, Tanrı büyüktür

Kısa yazdım özür dilerim. Kendinize iyi bakın yorulmayın. Gözlerinizden ve ellerinizden öperim.

Selamlar ve Saygılar.

Hayko.

HAYKO MANUEL ELDEMİR

ÇANAKKALE CEZAEVİ/ÇANAKKALE
MEKTUP GECİKTİ. ON BEŞ BİN LİRA GÖNDERDİM. ÇIKINCA DOĞRU ANKARA'YA GEL. BEKLİYORUM. SEVGİLER.

Yalçın Küçük

30 Mayıs 1984

Sayın Hocam,

Çoktandır sizden bir haber alamadım. ÇANAKKALE'-ye geldiğimde sizin bana göndermiş olduğunuz kartınızı aldım. İki tane telgraf çektim, fakat cevap alamadım. Tahmin ederim size ulaşmamıştır.

Nasılsınız, iyimisiniz? Bende iyi sayılırım. Biraz rahatsızdım fakat şimdi oldukça iyiyim. Siz nasılsınız, kitabınız nasıl gidiyor rahat yazabiliyor musunuz?

Ben de burada hükümlülere ayrılan RESİM atölyesinde çalışmaya başladım, böylece vaktin nasıl geçtiğini anlamıyorum. Sultanahmet'ten beri sakladığım çiçekler kayboldu. Yoksa güzel panolar yapıp, size gönderecektim. Yakın bir tarihte yeni bir resime boşlayacağım sizin için güzel bir yağlı boya, tabi ÇİÇEK olacak çünkü çiçeği çok seviyorsunuz.

Tabi bu sırada çalışmalarıma da vakit ayırıyorum. Kitap okuyorum ve notlar alıp yazılar yazmayı ihmal etmiyorum. Tabi ki en büyük zorluk kitap oluyor çünkü araştırma kitapları elimizde olmadığından bir konu üzerine ayrıntılı eğilemiyorum. Vakit çok hocam çok istiyorum bir dil daha öğrenmek hiç değilse Latince ve İtalyanca tabi ki bunun için de zaman ayırıp çalışmak gerekir. Dört sene sonra hiç değilse iki dil bilmiş olarak çıkalım. Eğer siz bu konuda bana yardımcı olursanız sevinirim. Bu arada sizin değerli vaktinizden de çalmış olmayayım.

Burada hocam insan gerçek dosta ihtiyacı oluyor. İnsanlarla daha iyi anlıyabiliyorum ve daha iyi değerlendirebiliyorum. Bazen düşünüyorum, içimde sanki başıma gelen olaylarda tüm evrenin kaderi yankılanıyormuş gibi bir duygu var. Sevgiden uzak, sevgiliden uzak, kardeşten

uzak, dosttan uzak. Tüm insanlığın içine düştüğü yanılgı ve ben ve şu insanlar bu yanılgının merkezi olmuşuz. Bunun için ruhum sıkılıyor. Ve daima heyecanlı ve huzursuz oluyorum. Şunu da unutmuyorum. Her acı ancak kısmen acıdır, acı kişinin yükselmesine ve daha açık bir görüş kazanmasına yararlı olduğunu. Ama hocam ortada bir gerçek var. Biz insanlar güç ve enerjimizi birbirimizi yemek anlamsız ve gülünç sorunlarla uğraşmakla geçiriyoruz. Anlayamıyoruz bir anlasak dünyamız bütün dünyanın emrinde ve elinde olduğunu. İşte o zaman bizler başlarımızı daha yükseklere çevirebiliriz. Güzelliğe, Din'e çevirebiliriz.

Mutluluğu kardeşliği anlıyamıyoruz. Her zaman mutlu yaşamayı, mutluluğu her zaman arıyoruz ama onun kendi içimizde hissetmiyoruz. İşte ben hocam mutlu olmak için bir çarpışmaya atılıyorum. RESİM. Okuma, araştırma sorma, öğrenme ve mutluluğu hissetmek ve onu içimde alevlendirmek çünkü mutluluğu çarpışarak elde etmek yeteneğine sahibim ve bu tanrıdan insanlara bahşedilen bir nimettir.

Sizin değerli vaktinizden aldığım için özür dilerim. Biraz rahatladım derdimi size açarak umarım beni unutmaz ve yazarsınız. Sizde üzülmeyin. Saygılar, selamlar, ellerinizden öperim. HÜRMETLERİMLE.

Hayko.

Adresim : ÇANAKKALE CEZAEVİ E/2 KOĞUŞU.

23 Ekim 1984

Sevgili Hocam,
Merhaba.

Nasılsınız, umarım iyisinizdir. İyi olmanız için devamlı Tanrıya duacıyım.

Bu günlerde canım biraz sıkkın onun için dert ortağım bir tek sizi gördüğüm için bir kaç satır karalayım dedim. Şu beşinci seneme girdiğim günlerde cezamın ağırlığını ve geçen hüzünlü tatlı günleri hatırladıkça biraz sıkılıyorum. Neden derseniz geçen günler çok, kalan az ama nasıl geçecek sorun orada. Tek avutucu yanı da geçen günleri düşünerek avunmak ama olmuyor. İnsanın burada kalması için önce sevgisi olması lazım o sevgiki Tanrıdan gelmiş ve onun içini doldurmuş olsun. Kuvvetli bir sevgisi olmayan insanın buralara dayanması zor. İnsanın başındaki tek Taç Sevgi olması lazım. Ama acaba bu soğuk duvarlar o sevgiyi kırıyor mu? Bunu bilemiyorum.

Kendi halimi bazan düşünüyorum. Tüm insanlara karşı sevgili ve saygılıyım. Ve şimdi buradayım. Sevdiklerim benden kopmaktalar. (siz hariç) Niye? İnsanlar sevginin kavramını anlamamışlar olacaklar. Eğer sevginin ne olduğunu anlasalar böyle olmazdı. Ne mapusane ne de dünya.

Benden uzaklaşanlara, Sevgiliye karşı bir kin ne de başka bir söz söylemek istiyorum. Onları önceden sevdiğimden daha çok seviyorum. Böyle de yapmam gerek. Düşüncelere dalıp gittiğim bazı anlar onları mutlu yaşadıklarına neşeli ve tatlı günlerin onların olduğunu düşü-

nerek seviniyorum. Sizin verdiğiniz öğüdüde aklımdan çıkartmıyorum. KEDERLİ OLMAMAK.

Rab İsa Mesih'te böyle değil miydi. (Haşa kendimi onun yerine koymak istemiyorum). Sevdi sevildi. Çarmıha gerildiği an hiç kimse yoktu. Tüm talebeleri ve sevdikleri ona inananlar kaçtılar. Annesi ve bir talebesi hariç ama dünyayı sarsacak bir din verdi. Bir kardeşlik, bir sevgi, Barış. Bizler onun takipçisi olarak şu günleri görüp daha kötü günlerden Tanrının bizi koruması için dua ediyorum. Tanrı sevdiği kulları hep denermiş. Onların imanlarının ne derece kuvvetli olduğunu görmek için Biz de bu denemeye girmişiz. İmanla ümitle üç sevgiyle yenemeyecek hiç bir şey yoktur.

Sizin kıymetli dakikalarınızdan daha fazla almak istemiyorum.

Sizden bir ricam olacak hocam. Geçenlerde Ankara - da Çin El Sanatları Galerisi açılmıştı. Uzak Doğu sanatı hakkında çok sempatim olduğunu bilirsiniz, eğer bu el sanatlarıyla ilgili bir kitap veya broşürü bana gönderirseniz sevinirim.

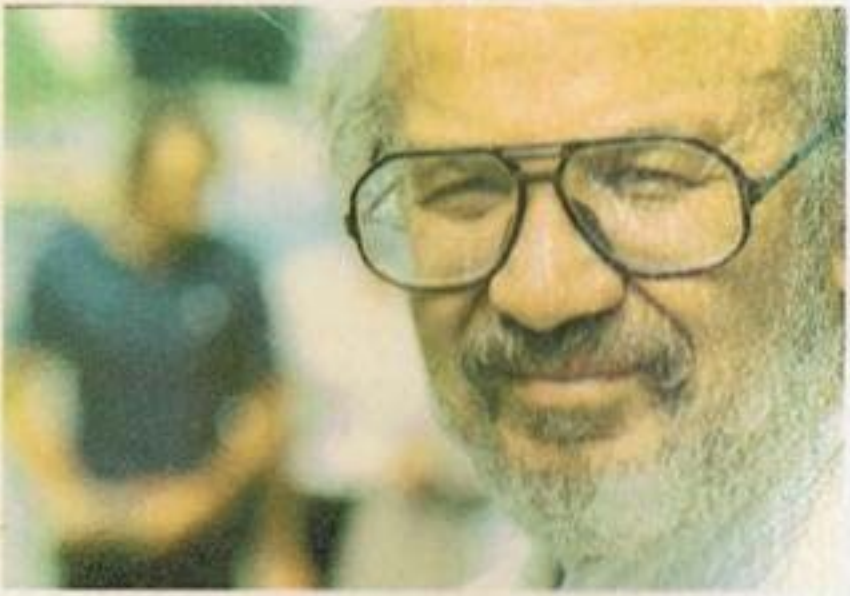
Saygılarımla ellerinizden öperim.

Hayko.

Gülçin Çaylıgil Eliyle
Yalçın Küçük, İstiklal Cad. Baro Han
Kat 5 Tünel - İstanbul

Size üç mektup yazdım. Sevkim çıktı. Fakat ne zaman bilmiyorum. Size bildiririm. Mektuplar geç ulaşıyor, herhalde. Haberinizi bekliyorum. Saygılar.

Hayko.

ERMENİ RAHİPLE MEKTUPLAŞMALAR

Rahip Efendi şimdi patrikhanede görevine devam ediyor. Sevgisi ve özlemi ile mutlu sonu yaşıyorlar. Bir kez görüştüm. "Happy End" olunca Patrik Kalutsyan Efendi ile sohbet etmiş; "beni hepiniz bıraktınız, Hocam olmasa ne yapardım" demiş. Kalutsyan Efendi'nin tepkisini aktarıyorum; "Bu Türklerden arada sırada adam çıkıyor." Bu sözü de çok seviyorum ve her aklıma gelişte gülüyorum.

Hayko'nun şimdi bu ülkenin insanlarını daha çok sevdiğine inanıyorum. Bir süre sonra Türkiye'den ayrılacağını sanıyorum. Batı Alman Cumhurbaşkanı'nın Evren'le her konuşmasında Hayko'yu sorduğunu biliyorum.

Bildiğim şudur: Hayko, dünyanın neresine giderse gitsin Türkiye hapishanelerinde yeşeren sevgi ve kardeşlik filizlerini unutamaz. En büyük acımasızlıklar içinde yalnızca insan büyüyor.

Karşılaştığımız acımasızlıklar, insanlığımızın gübresi değilse nedir?

ISBN 975-478-040-4